

Spravodliví hrdinovia

Slovensko patrí medzi krajiny, ktoré majú v pomere k počtu obyvateľov najviac ľudí s ocenením Spravodlivý medzi národmi. Udeľuje sa tým, ktorí počas holokaustu pomohli či dokonca pomáhali prenasledovaným Židom. Nezištne. Podmienkou totiž je, že za pomoc nebrali peniaze, či iné statky. Mená „spravodlivých“ Slovákov sú v múzeu holokaustu Jad va-šem v Jeruzaleme, ale aj v Parku ušľachtilých duší vo Zvolene a najnovšie sú mená odvážnych Slovákov aj na tabuli v sereďskom múzeu holokaustu.

A musela to byť poriadna odvaha, lebo na rozhodnutie, či pomôžu, mali títo ľudia minúty, niekedy dokonca len sekundy. Dozista si stihli uvedomiť, že za taký čin hrozí smrť nielen im, ale aj najbližšej rodine a každému, kto o tom prinajmenšom vedel. A predsa do toho šli. Musela to byť poriadna odvaha.

Pavol Mešťan hovorí, že keď sa na to židovských záchrancov pýtal, čakal siahodlhé filozofické odpovede, plné silných slov. O to viac ho prekvapilo, keď mnohí skromne povedali: Bol to protest proti tomu, čo sa u nás dialo. My ako kresťania sme takéto dianie považovali za hriech, takže pomoc sme cítili ako svoju kresťanskú povinnosť. Aký šokujúci protiklad k teatrálnemu vyčítaniu Jozefa Tisa, ktorý v Holíči kričal: Pýtajú sa nás, či je kresťanské, čo robíme so Židmi a ja odpovedám, áno, je to kresťanské.

Nemá zmysel klásť obligátnu otázku, či to teda bolo alebo nebolo kresťanské. Nemá totiž zmysel klásť otázku, na ktorú všetci poznáme odpoveď. Aj Jozef Tiso nepochybne vedel, že uráža každú dobrú kresťanskú dušu. Mat' svoj štát možno znamená život, ale všetci spravodliví a odvážni Slováci, ktorí sa v takej či onakej podobe postavili proti klérofašizmu, dali jasne najavo, že tzv. Slovenský štát nebol ich. Svoj štát v ňom nepochybne mal Tiso, Tuka, Mach, ale nie stotisíce občanov, ktorí z neho ušli, boli vyvezení, alebo sa proti nemu postavili.

Jasnou voľbou medzi slobodou a demokraciou na jednej strane a „svojím štátom“ na strane druhej sa Slováci hrdo postavili na roveň veľkých národov sveta. Preto sa táto voľba stala a musí zostať štáto tvornou tradíciou dnešnej Slovenskej republiky.

Braňo Ondruš

Bojovník prináša rozhovor na 4. a 5. strane s človekom, ktorý stál takmer tri desaťročia na čele Múzea židovskej kultúry a predstavuje symbol pamiatky na holokaust na Slovensku. Profesor Pavol Mešťan.

Antifašisti na zozname „závadových“ osobností

Július Kolečáni

V Štose koncom roku 2016 odhalili bustu Ladislava Novomeského s veršami jeho básne Pod jedľou, ktorú napísal v miestnych kúpeloch. Vznik pamätníka inicioval exprezident Rudolf Schuster. Ak by sa o niečo podobné pokúsil dnes, s najväčšou pravdepodobnosťou by čelil sankciám.

Koalícia na jeseň schválila novelu tzv. antikomunistického zákona. V jej dôsledku zrejme vznikne „čierny zoznam“ osobností moderných dejín, ktorým už nebude možné vzdať úctu pamätníkom, pamätnou tabuľou či pomenovaním ulice.

Novela zakazuje na pamätníkoch „texty, vyobrazenia

a symboly oslavujúce, propagujúce alebo obhajujúce režim založený na komunistickej ideológii alebo jeho predstaviteľov“. Výnimku majú osobnosti, ktoré sa zapojili do odporu voči režimu. Branislav Fábry z Právnickej fakulty UK v Bratislave upozorňuje, že návrh neprešiel verejnou diskusiou a navrhovatelia neboli ochotní zohľadniť komplikácie pri budúcej aplikácii zákona. Do parlamentu sa dostal koncom septembra a už začiatkom novembra bol schválený, aby stihol vstúpiť do platnosti k 17. novembru. „Zostáva nejasné, čo bol aktívny odpor a kto má mať výnimku. To môže viesť k súdnym sporom a preto sa treba pýtať, ako by zákon interpretovali súdy poslednej inštancie. Obávam sa, že mnohí sudcovia sa budú báť rozhodnúť v tejto veci inak než prísne, aby ich neobvinili z tzv. ohýbania práva,“ hovorí pre Bojovník Fábry. (Pokračovanie na str. 2)

Ostrý Grúň a Kl'ak z iného pohľadu

Maroš Čupka

Už 76 rokov uplynulo 21. januára od hrôzostrašného masakru v obciach Kl'ak a Ostrý Grúň. Vypálené dediny a 148 zavraždených ľudí mali na svedomí nielen nemeckí hrdlorezi, ale aj ich slovenskí prisluhovači. Prisluhovači vlády a prezidenta Jozefa Tisu, ktorého sa dnes ľudia z Ludovej strany Naše Slovensko usilujú ospravedlňovať, či dokonca glorifikovať. Napriek tomu jej vodca Marián Kotleba získal práve tu významné volebné úspechy. Prečo?

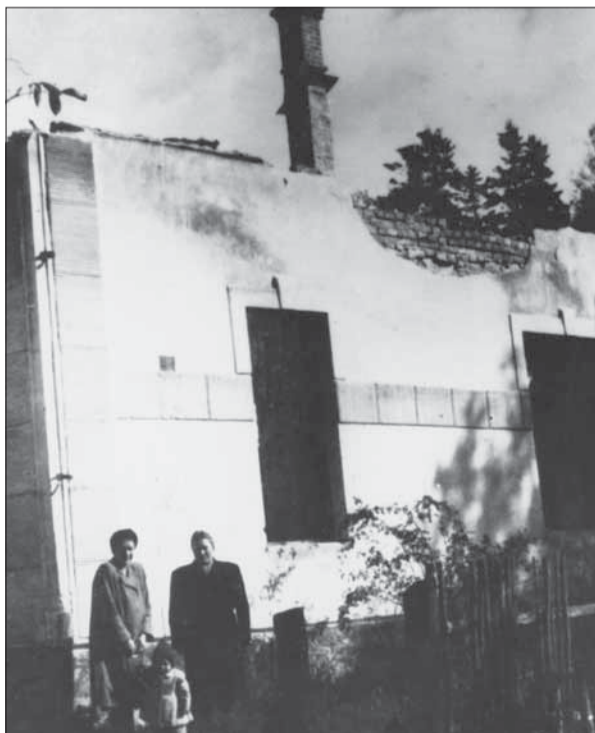
Tento rok si tragédiu pripomenuli bez vládnych predstaviteľov a verejnej pozornosti. O to väčšiu si obce vyslúžili, keď v roku 2013 v Kl'akov-

skej doline zvíťazil vo voľbách predsedu Banskobystrického samosprávneho kraja šéf novodobých slovenských ľudákov. Navyše po celoštátnom volebnom úspechu v roku 2016 ho dokázal v Ostrom Grúni zopakovať aj v roku 2019, keď kandidoval na prezidenta SR.

Pre antifašistickú verejnosť to bolo obzvlášť znepokojujúce a šokujúce, lebo uctievanie predstaviteľov nového tzv. Slovenského štátu bolo v roku 2016 stále silnou charakteristikou LSNS. A hoci pred dvoma rokmi sa tomu už M. Kotleba vyhýbal, mnohí členovia a sympatizanti, ale aj niektorí predstavitelia LSNS sa sympatiami ku klérofašistickému režimu netaja dodnes.

Predseda ZO SZPB v Ostrom Grúni Karol Seget pre Bojovník zdôrazňuje,

že na vojnové časy sa u nich nezabúda: „V obci si ich každoročne pripomíname na podujatí, na ktorom sa zúčastňujú všetky generácie a bývajú spojené s už tradičným Behom mieru, ktorého sa zúčastňujú deti zo Základnej školy v Župkove.“ Tvrdí, že historická pamäť sa odovzdáva z generácie na generáciu. Podobne je to aj v obci Kl'ak, kde sa každoročne organizuje pripomienka vypálenia obce, ktorej súčasťou býva aj kultúrny program, na ktorom sa prezentoval miestny spevokol. Podľa slov predsedníčky tamojšej ZO SZPB Emílie Tadianovej, je to vždy pomerne veľké podujatie. „Už na začiatku roka nám bolo jasné, že tentoraz si vypálenie obce pripomenieme skromne. V tichosti sme položili vence k pamätníku, spolu so starostom obce Kl'ak.“ (Pokračovanie na str. 2)

Zničená fara v Kl'aku.

Foto: Múzeum SNP

Antifašisti na zozname „závadových“ osobností

(Dokončenie zo str. 1)

Podľa novely je zakázané budovať pamätníky takým osobnostiam kultúry ako boli napríklad Vladimír Mináč, Vojtech Mihálik, Alexander Matuška, alebo politikom z antifašistického odboja ako Karol Šmidke, Ladislav Novomeský, Gustáv Husák či Vladimír Clementis.

B. Fábry sa domnieva, že „pri čiernom zozname zohrá úlohu aj to, nakoľko daná osoba ideologicky vyhovuje súčasnému režimu. Niektorých komunistov budú štátne orgány možno aj tolerovať. Alebo z určitých ľudí, ktorí po roku 1989 obrátili kabát, dokáže mediálna propaganda urobiť bojovníkov proti režimu,“ hovorí Fábry a dodáva: „Na druhej strane zrejme príde k absurdným situáciám, lebo čierna listina sa dotkne ľudí, ktorí prispeli k rozvoju vedy a kultúry a boli ocenení aj v zahraničí.“

V praxi to môže vyzeráť tak, že v prípade snahy o odhalenie pamätníka Alexandra Dubčeka súčasná gamitúra prižmúri oči. V prípade Ladislava Novomeského nie. Nehovoriac o prípadnej snahe odhaliť pamätník Gustávovi Husákovi. Ten ako jediný z komunistického krídla ilegálnej SNR nemá na Slovensku pamätník.

Fábry sa obáva, že aplikácia zákona sa bude meniť podľa toho, kto bude pri moci: „Dnes by som očakával represívnu reakciu, ale ak po budúcich voľbách nastane posun smerom

doľava, môže to zohrať určitú úlohu pri hodnotení minulosti.“ Podľa neho by zásah štátnej moci proti pomenovaniu ulíc po Husákovi či Novomeskom z nich mohol urobiť symboly odporu proti nej.

Problémy v Tisovci

Vladimír Clementis cez vojnu pôsobil v československom vysielaní BBC v Londýne, po oslobodení bol najskôr štátnym tajomníkom a potom ministrom zahraničia. V roku 1952 ho po vykonštruovanom procese popraviť. Stal sa teda obeťou komunistického režimu. O rok si pripomenieme okrúhle výročie jeho narodenia i popravy. Ak by si chceli Tisovčania tieto výročia pripomenúť pamätnou tabuľou, mohli by mať problém.

Exprimátor Tisovca a predseda miestnej ZO SZPB Peter Mináč dlhé roky drží patronát nad turistickým pochodom Clementisovou cestou z Pohorelej do Tisovca. O dva roky chce na chate Burda v polovici trasy umiestniť tabuľu. Našťastie informačnú, nie pamätnú. Opletačkám s úradmi by sa teda mal vyhnúť. „Panel na Burde by informoval, prečo je pochod pravidelne organizovaný,“ vysvetľuje P. Mináč pre Bojovník.

S novelou nesúhlasí, lebo je to ako odsúdiť všetkých, ktorí boli v KSS. „Som rozhorčený a veľmi ma uráža, keď Dr. Clementisa označia za zradcu. To ani nevieme, ako to znášajú potomkovia rodiny Cle-

mentisových v Banskej Bystrici a v Bratislave. A tiež žijúci potomkovia rodiny Lýdie Clementisovej v Prahe.“

Za zradcu už raz Clementisa označovali. „Nacistickí vrahovia, hromadní vrahovia, sadisti zdali sa nám príliš hrozní, zvrátení, zhovädilí. No Slánský, Frejka, Geminder, Clementis sú ľudia bez citu, ako počítač stroj rozumoví, mechanický, neľudský, v znásobenej miere neľudskejší, než akí boli všetci doterajší nepriatelia nášho ľudu, našej vlasti, budúcnosti nášho ľudu. Toto sú zradcovia nielen robotníckej triedy, ľudu, to sú zradcovia ideí. Srdce nemali, cit nemali, nemali vlasti,“ napísal pár dní pred Clementisovou popravou mladý Dominik Tatarka. No pokým z autora najodpornejších pamfletov podporujúcich vykonštruované procesy, je dnes – ako napísal časopis .týždeň – „svedomie národa“, Clementis sa ocitá na čiernom zozname „závadových“ osobností moderných dejín.

Neboja sa osobností, ale hodnôt

B. Fábry je presvedčený, že novela na prvý pohľad vyzerá ako snaha dodatočne sa vysporiadať s obdobím pred ro-

kom 1989. V skutočnosti sa podľa neho vláda obáva, že by ľudia začali porovnávať súčasnosť a minulosť. Preto chce kriticky mysliacim „nadiktovať“ výsledok takej komparácie. Prečo by sa vládni poslanci báli slovenských osobností s komunistickým presvedčením desiatky rokov od ich smrti? Že by sa pod menom niektorého z nich formovala značná politická sila? Nie. Boja sa toho, čo tieto osobnosti v mysliach ľudí symbolizujú.

Neboja sa Novomeského, ale rozvinutého, kvalitného školstva, ktoré patrí medzi priority štátnych investícií. Neboja sa Husáka, ale masovej výstavby bytov a veľkorysej sociálnej politiky pre mladé rodiny. Neboja sa Clementisa, ale obhajoby utlačaných pracujúcich pred represiami kapitalizmu. Neboja sa Mihálika, Matušku či Mináča, ale kvalitnej a dostupnej kultúry svetovej úrovne, do ktorej rozvoja štát mohutne investuje. A neboja sa Dubčeka, ale popularity sociálnej spravodlivosti medzi bežnými ľuďmi.

Boja sa toho, čo bolo pre niekoľko generácií Slovákov samozrejmosťou, no čo oni súčasnej generácií zabezpečiť nedokážu.

Potraviny drahšie, energie lacnejšie

Braňo Ondruš

V roku 2021 sa zdražovať veľmi nebude. Za elektrinu a plyn dokonca zaplatíte menej ako vlni. Rovnako bude stáť pobyt v kúpeľoch či na horách a ceny liekov budú závisieť najmä od štátnej regulácie.

„Nižšie ceny komodít sa v úvo-
de roka predsa len dostali do regu-
lovaných cien energií na bývanie

Lubomír Koršňák. Najmenej klesajú ceny elektriny na východe Slovenska, kde ľudia ušetria do 10 € ročne. Iba v tarife D4 to bude 41 €. Na strednom Slovensku (kde majú taríf až 8) ušetria desiatky eur za rok, najviac v tarife D6 (83,18 €) a D5 (57,68 €). Na západnom Slovensku je najmenší pokles ceny v tarife D1 (5,96 €) a najväčší v tarife D4 (40,53 €) a D5 (55,48 €).

Hoci vlni ceny pohonných hmôt klesli, očakávané oživenie hospo-

k úrovni 2 %,“ upozorňuje bankový analytik.

Potraviny by však v roku 2021 nemali zdražieť o viac ako 1,5 %. „Ceny agro komodít zatiaľ nena-
značujú zásadný rast cien potravín, avšak o ich vývoji v druhej polovici roka začne viac rozhodovať až nová úroda,“ vysvetľuje pre Bojovník L. Koršňák. Národná banka Slovenska dokonca očakáva, že „v prvej polovici roka 2021 by ceny potravín mali medziročne klesať.“

Drahšie bude istotne fajčenie. „Infláciu už vo februári zvýši rast spotrebnej dane na tabak a cigarety,“ konštatuje analytik UniCredit Bank. Exminister zdravotníctva a poslanec za Hlas-SD Richard Raši zasa upozorňuje na zdraženie liekov: „Ministerstvo zdravotníctva znížilo počet liekov vydávaných bez doplatku z približne 1500 na 1290.“ Dokopy podľa neho zdraželo vyše 650 liekov, čo z celkového počtu približne 4300 položiek predstavuje vyše 15 %. „Znížil sa aj počet liekov s doplatkom do jedného eura z 2092 na 1944 liekov, čo zasiahne ľudí s najnižšími príjmami a dôchodcov“, upozorňuje R. Raši. MZ SR reaguje, že nové ceny pripravuje „od jari“, odkedy vraj ľudia budú za lieky platiť menej.

Ceny dovolení na Slovensku sa budú pohybovať na úrovni minulého roka. Podobne aj kúpeľná liečba. Ministerstvo práce bude navyše aj tento rok dotovať rekondičné pobyty seniorov.

Ostrý Grúň a Klak z iného pohľadu

(Dokončenie zo str. 1)

Keď sa slovenské médiá, ale aj sociológovia a politológovia zamýšľali nad volebnými úspechmi ĽSNS v Klakovskej doline, najčastejšie hovorili o prirodzenej reakcii na zlú sociálnu situáciu v tomto malom regióne. Napokon pre samotných ľudí je dôraz na zlú sociálnu situáciu základom ich populistickéj komunikácie s verejnosťou. A to najmä práve v tzv. hladových dolinách. E. Tadianová vysvetľuje, že v Klaku prevažuje staršie obyvateľstvo a mladí zväčša za prácou dochádzajú. Rovnako opisuje situáciu v Ostrom Grúni aj K. Seget: „Aj keď v obci nie sú pracovné miesta, väčšina ľudí dochádza do Žarnovice a okolia. V obci bola nedávno postavená aj nová bytovka s nájomnými bytmi, kde bývajú mladí ľudia s deťmi.“

Prečo je teda podpora ĽSNS v týchto obciach taká vysoká? Podľa slov K. Segeta „je to výsledok politiky a systému na Slovensku, avšak podpora ĽSNS nemá ideologický rozmer“. Takmer všetci obyvatelia obcí si v rámci rodín odovzdávajú historický odkaz antifašizmu a tí, čo ĽSNS podporujú, to nerobia pre jej hodnoty či program, ale ako formu protestu, lebo cítia, že na nich všetky vlády po roku 1990 zabudli. Čo zabudli? Kašľú na nich! Voľba ĽSNS sa miestnym ľuďom zdala ako jediný možný výber protestu proti všetkým. Lebo každý tu už nejakú dobu vládol a Klakovskej doline to nijaké viditeľné zlepšenie neprineslo.

Podľa K. Segeta potvrdzuje prvoplánový protest ako motív voľby aj fakt, že samotná ĽSNS v týchto obciach ani nijakú kampaň nerobila. A ako je to dnes? Ako to už býva, protest nemáva dlhšie trvanie. ĽSNS v týchto obciach pomaly podporu stráca, nakoľko sa mnohí presvedčili, že nie je pre nich tou alternatívou, ktorú hľadajú. Svedčí o tom aj čoraz horší volebný výsledok strany. Ale ich motivácia – nespokojnosť so sociálnou situáciou v doline – sa príliš nezmenila.

i na Slovensku – klesajú ceny plynu, elektriny i tepla,“ napísal pre Bojovník analytik UniCredit Bank

dárstva „už v súčasnosti tlačí ceny ropu naspäť nahor. Od jari tak budú tlačiť infláciu na Slovensku naspäť

Oslobodenie „tiché“, no predchádzal mu teror

Boris Macko

Mnohým Košičanom je dátum 19. január 1945 známy. V poslednom čase sa na výročie zabúda. Vedenie mesta – nech bolo akékoľvek – síce nie, ale najmä mladším už tento dátum nič nehovorí.

Košice boli po Viedenskej arbitráži súčasťou Horthyovského Maďarska. Maďarské vláda pristúpila k zámene peňazí ešte v novembri 1938. Kurz bol 7 korún (Kč) za 1 pengő (P), hoci reálna hodnota bola 5 P za 1 Kč. Po bombardovaní Košíc v júni 1941 Maďarsko vstúpilo do vojny proti Sovietskemu zväzu. O dva roky neskôr bolo cieľom náletov letisko a tam umiestnené vojenské jednotky. Tieto udalosti, ako aj straty maďarskej armády postupne spôsobili obrat v zmýšľaní obyvateľstva. Aj tunajší Maďari si uvedomovali realitu a postupne sa zapájali do odboja, hoci nie až tak, ako na Slovensku.

Horšie bolo, že v novembri 1943 v Košiciach vznikol zhruba 100-členný „poriadkový útvar“ nyilasovcov s cieľom likvidácie odporcov v prípade prevratu. Táto skupina indivíduí a kriminálnikov, ktorá vznikla z predtým bezvýznamnej Strany šipových krížov, sa stala jadrom fanatikov (dnes by sme ich nazvali teroristami), ktorí vyčíňali počas zimy 1944/45. V Košiciach platilo stanné právo, obyvateľov vyzývali k mobilizácii. Akýkoľvek nesúhlas viedol k prenasledovaniu a popravám.

Poprav a deportácie

Od 5. do 17. januára 1945 ich bolo viac. Nyilasovci zabíjali v Čermeľskom údolí, niekoľko

dezertérov popravili v lese pri Ťahanovciach a divadlo hrôzy predviedli aj na Hlavnej ulici. Nešťastníci, ktorých popravili mali na hrudiach nápisy Som zbeh, Komunista, Žid, Parti-

Pamätník červenoarmejcom na Namesti osloboditeľov v Kosiciach.

zán. Do oslobodenia Košíc nyilasovci popravili vyše 500 ľudí a vyše 1200 poslali do koncentračných táborov.

Sovietska armáda bola 12. januára 1945 iba 20 kilometrov od Košíc. To bol pre Nemcov a väčšinu nyilasovcov signál na odchod z mesta. Do polnoci 18. januára 1945 opustila nemecká armáda Košice bez boja. Aj väčšina Nyilasovcov. Podľa spomienok pamätníkov však zopár z nich odložilo odchod na poslednú chvíľu a útek im pre-

kazila Sovietska armáda streľbou na ich auto. Možno to boli práve tí, ktorí ešte pred príchodom Sovietov zničili aj košické električky. Mestská hromadná doprava sa tak dostala do normálu až keď z Čiech dovezli náhradné vozne.

Nemci radšej odišli

Nemecká armáda obsadila Košice v marci 1944 a od augusta spravila z mesta a jeho

dín, kde boli v dôsledku bojov domy poškodené alebo zničené, mali v tomto Košice šťastie. Na druhej strane sa Sovietska armáda musela vyrovnáť so špekulantmi, ktorí využili mocenské vákuum v noci z 18. na 19. januára na rabovanie obchodov na Hlavnej ulici. Nerátali však s prvými sovietskymi prieskumnými jednotkami, ktoré ich prichytili pri číne.

nerál Petrov bol tiež zaujímavou postavou. Patril medzi veliteľov, ktorí sa zaujímali o vojakov aj z ľudskej stránky. Po prvotných neúspechoch v 2. svetovej vojne bol dokonca degradovaný, no pre jeho schopnosti povolaný späť do služby. V Košiciach vzniklo vojenské velenie na čele s podplukovníkom Dvorkinom. Po ňom je pomenovaná ulica na sídlisku Dargovských hrdinov.

Na Námestí osloboditeľov postavili krátko po skončení vojny pamätník a pomník padlým sovietskym vojakom. Práce sa začali už 14. apríla 1945 a slávnostne ho odhalili 1. júla 1945. Použili naň spišský travertín na základe projektu architektov kpt. Ing. Gurjanova a Ing. T. Hudáka. Jeho výstavba stála 1,3 mil. korún. Postavili ho príslušníci vojenského útvaru 04146 pod vedením plk. Ing. Beljakova.

Ležia na dvoch miestach

Dlho sa viedli spory o tom, či sú na Námestí osloboditeľov skutočne pochovaní sovietski vojaci. Telá väčšiny z nich spočívajú na Košickom verejnom cintoríne, v jeho vojenskej časti je pochovaných 3109 vojakov a dôstojníkov prevažne 4. ukrajinského frontu.

Avšak podľa architektonicko-historického výskumu z roku 2013 archívne dokumenty poukazujú na to, že kvôli zachovaniu celistvosti pomníka nedošlo k exhumovaniu tiel vojakov, ktorí sú pod pomníkom doteraz pochovaní. Ide o 15 neznámych vojakov a 15 vojakov, ktorých mená sú uvedené na tabuliach náhrobkov pamätníka.

Brežnev, Gorbačov, Grečko

Tito traja sovietski predstavitelia úzko súvisia s oslobodením Košíc. Grečko a Brežnev, žiaľ, aj s ich obsadením v roku 1968. Súčasťou 4. ukrajinského frontu bola 1. gardová armáda, ktorej velil Andrej Grečko – neskorší minister obrany ZSSR. Leonid Iljič Brežnev bol hlavným politrukcom 18. armády 4. ukrajinského frontu. Košice oslobodzoval i dôstojník Gorbačov, ktorého syn začal v 80. rokoch perestrojku. Ge-

Generál Golian, vlastenec a antifafašista

Štefan Horváth, ObIV SZPB Banská Bystrica

Jan Golian ako vlastenecky a antifafašisticky zmýšľajúci vojak počas príprav a v priebehu SNP, ako aj svojim protiludáckym a protinemeckým vystupovaním preukázal, že sa v záujme slobody vlasti nebojí predložiť ani najvyššiu osobnú obeť.

Bol piatok 26. januára 1906, keď sa v maďarskom meste Dombóvár manželom Rudolfovi a Gizele Golianovcom narodil syn Ján. Čoskoro sa presťahovali do Poľného Kesova, aby sa cez Mojmirovce nakoniec usadili v Trnoveci nad Váhom.

Profesionálnu cestu Ján Golian odštartoval štúdiom na Vojenskej akadémii v Hraniciach na Morave. Pokračoval na Vysokej škole válečnej v Prahe, ktorej absolventi pôsobili vo vyšších veliteľských a štábnych funkciách. Kariéra ho roku 1938 zaviedla do Banskej Bystrice, kde sa stal príslušníkom štábu 10. divízie. Od roku 1939 slúžil v štábe Veliteľstva 1. divíznej oblasti v Trenčíne. Tu sa zapojil do ilegálnej činnosti, podieľal sa

na organizovaní prechodu demokraticky zmýšľajúcich dôstojníkov do formujúcich sa jednotiek v zahraničí.

V roku 1943 Goliana vymenovali za náčelníka štábu Rýchlej divízie, kde sa

Generál Ján Golian (vľavo) s kpt. Milanom Polákom v Banskej Bystrici na balkóne budovy Veliteľstva pozemného vojska. 1. ČSA na Slovensku.

stal svedkom narastajúcej nechuti slovenských vojakov bojovať za nemecké záujmy a nadviazal kontakty s partizánmi bojujúcimi v tyle nepriateľa. Po návrate z východného frontu ho ustanovili na post náčelníka štábu Veliteľstva pozemného vojska v Banskej Bystrici. To mu umožnilo rozvinúť konšpiračnú činnosť a vytvoril okolo seba skupinu spolaľhivých dôstojníkov s antifafašistickým zmýšľaním.

Keď sa na tajnej porade na jar roku 1944 zoznámil so závermi Vianočnej dohody a so zložením ilegálnej SNR, v súlade s inštrukciami exilovej vlády v Londýne súhlasil s prevzatím funkcie vojenského veliteľa Povstania. V príprave naň zohrala dôležitú úlohu schôdza politických predstaviteľov a Vojenského ústredia v Čremošnom v lete 1944. Keď sa však nekoordinovane zvyšovala aktivita partizánov, nemecké velenie a Tisova vláda sa rozhodli mocensky zakročiť.

Po Čatlošovom rozhlasovom prejave vo večerných hodinách 29. augusta Golian vydal rozkaz na vypuknutie ozbrojeného Povstania pod heslom Začnite s vysťahovaním! Prvého septembra sa stal

veliteľom 1. česko-slovenskej armády na Slovensku, 5. septembra ho SNR povýšila do hodnosti brigádneho generála.

Z rozhodnutia exilovej vlády sa veliteľom povstaleckej armády 7. októbra stal generál Rudolf Viest, Golian bol jeho zástupcom. Na pôde SNR predsedal operatívno-koordinačnému výboru, kde sa snažil zjednotiť spoločné úsilie s partizánskymi veliteľmi a predstaviteľmi spojeneckých vojenských misií. Jeho neoddiskutovateľnou zásluhou bolo, že povstalcovia bránili jadro SNP až do 27. októbra, keď po presune na Donovaly na základe Viestovho rozkazu prešli na partizánsky spôsob boja.

Oboch generálov zajali Nemci 3. novembra v Pohronskom Bukovci. Po výsluchoch v Banskej Bystrici, Bratislave a Berlíne sa ich stopa končí v koncentračnom tábore Flossenbürg, kde ich nacisti zrejme popravili.

Ján Golian bol o. i. in memoriam významný Radom SNP I. triedy, Čs. vojnovým krížom 1939, Radom republiky a Radom Ľudovíta Štúra I. triedy, ktorý mu v roku 1995 prepožičal vtedajší prezident Michal Kováč.

Profesor Pavol Mešťan: Sereď je múzeum

Martin Krno, Braňo Ondruš

VZ OSN pred pätnástimi rokmi vyhlásilo 27. január za Medzinárodný deň pamiatky obetí holokaustu, lebo v ten deň roku 1945 Červená armáda oslobodila nacistický koncentračný tábor Auschwitz-Birkenau. Do tejto strašnej fabriky na vraždenie smeroval z Popradu 25. marca 1942 prvý transport tisícky židovských mladých žien a dievčat. Uvedomujeme si na Slovensku toto strašné a varovné prepojenie dostatočne?

Je úžasné, že práve 27. január sa stal Medzinárodným dňom holokaustu, ale ja si rovnako pripomínam aj 9. september. Nie všetci chceli, aby bol pamätným dňom holokaustu u nás práve s odkazom na medzinárodný pamätný deň. Ja som bol za to, aby sme si uvedomili, že holokaust je aj náš, slovenský problém. Ved' ten transport odišiel na základe našich zákonov, nie nejakého nariadenia zo zahraničia. Dokonca sme ponúkli 500 ríšskych mariek za každého Žida, aby sa už nikdy nevrátil. V prvej vlne sme sa takto zbavili 57 628 Židov, z ktorých prežilo približne 300. Paradoxne najmä tie mladé ženy z prvého transportu, lebo si dokázali nájsť pracovné zaradenie, v ktorom ich správa tábora potrebovala, niektoré dokonca robili tľmočníčky. Taká možnosť bola neskôr výnimočná.

Bola to stratégia zvýšenia šance na prežitie?

Spočiatku o cielenom vyhľadovaní nevedeli, ale iste, aj to. Najmä to vnímali ako možnosť byť tam, kde môžu iným pomôcť. Viacerí preživší mi vysvetlili ešte jeden silný motív: ak všetci zomrieme, ľudstvo sa nikdy nedozvie pravdu o tomto pekle. A naopak každý, kto prežije bude musieť celý život hovoriť o tom, čo sme tu zažili.

Bojím sa, že s odchodom týchto ľudí na večnosť sa posilňujú príležitosti pre popieračov holokaustu.

Pomerne nedávno izraelskí historici zistili, že najviac Židov zo Slovenska bolo doslova zlikvidovaných v tábore v Sobibore. Prečo práve tam? Existuje nejaký zoznam obetí vypracovaný na základe nemeckej precíznosti?

Zatiaľ čo v Auschwitzu zahynulo 17-tisíc slovenských Židov, v Sobibore ich bolo takmer 25-tisíc. Áno, to zistenie je relatívne „mladé“, pretože tento tábor Nemci zlikvidovali. V takých prípadoch dohľadať štatistiky je veľmi náročná úloha. Niekedy sa záznamy nájdu len náhodou, v súvislosti s nejakým iným výskumom.

Takže téza, že výskum holokaustu už nič nové neprinesie je falošná?

Úplne. Neustále sa objavujú nové dokumenty, poznanie starých udalostí sa vyvíja. Svedectvá preživších sú úžasným spôsobom zvýšenia atraktivity dokumentov, no nemôžem ich nad dokumenty povýšiť. Reálne stále dochádzame k novým poznatkom – kto môže povedať, že už je tomu koniec?

Vrátim sa ešte k vášmu komentáru k 9. septembru. Apologéti vojnového tzv. Slovenského štátu radi hovoria, že holokaust nám nanútil Hitler. Ale 9. september 1942 je dôkazom, že sme si ho sami nastavili, definovali a určili jeho pravidlá a sami sme si ho vykonávali, nie?

Samozrejme, ved', keď 9. 9. 1942 vyšiel tzv. Židovský kódex, 270 protižidovských paragrafov, o ktorých slovenskí nacisti v dobovej tlači tvrdili, že naše sú prísnejšie, ako norimberské. Brali to ako niečo, čím sa treba pochváliť. Pozrite sa na tvorbu apologétov slo-

venského nacizmu. Bud' holokaust vôbec nespomenú, alebo tvrdia, že si ho zavinili samotní Židia. Alebo, že nám ho nanútil Hitler. A ak za to niekto zo slovenských politikov môže, tak len Tuka. Toto je spôsob ospravedlňovania Jozefa Tisu. Keby bol roľníkom z Bánoviec, možno by sme vedeli objektívne posúdiť jeho zodpovednosť. Ale Tiso bol katolíckym farárom a klérus jeho zodpovednosť za holokaust nemôže pripustiť.

Tí, ktorí za holokaust u nás robia zodpovednými Židov tvrdia, že ľudáci iba nadviazali na predchádzajúce antisemitické stanoviská slovenských národovcov – štúrovcov a potom osobitne Svetozára Hurbana Vajanského...

Bolo by vskutku zaujímavé analyzovať, aký prínos znamenali Židia pre ekonomiku Slovenska od čias štúrovcov. Áno, výčitky Židom smerujú k ich pôsobeniu v bankovníctve alebo pohostinstve. Pritom sa však zamlčiava, že Židia „mohli“ byť už v dávnych časoch bankármi, pretože práca s peniazmi bola považovaná za špinavú, nie preto, že by si to sami vybrali. Židia boli krčmári, ale neboli ich vlastníkami, dostávali ich do prenájmu, lebo aj toto bola nečistá robota. My máme štúdie z 2. pol. 19. stor. o alkoholizme v banských mestách, teda tam, kde Židia nesmeli ani len žiť. To neznamená, že medzi Židmi neboli podvodníci, že sa nedopúšťali prehreškov, ale odmietam, že by si za to, čo robili, zaslúžili smrť. Ani len individuálne a už vôbec nie kolektívne. Mohli vari deti za svojich rodičov bankárov alebo krčmárov? Vyvrážanie židovských detí od základov vyvracia tvrdenie, že za holokaust si mohli Židia sami.

Obetami holokaustu boli aj chudobní Židia, židovskí pracujúci...

Môj dedo bol klampiar na Starej Turej. Keď sa za mnou prišli radiť ľudia o postupe v reštitučnom konaní, nevedel som im poradiť. Mysleli si, že ako Žid už mám majetok naspäť a peniaze na účtoch. Ale ja som nemal čo reštituovať. Veľká chudoba panovala v mnohopočetných ortodoxných židovských rodinách na východe Slovenska.

Najnovšie sa utrpenie Židov relativizuje kritikou, že sa kvôli nim málo hovorí o genocíde slovenských národov, čo je pri najmenšom v prípade Slovákov a Chorvátov prehnane. Je židovský, či rómsky holokaust v dajakom protirečení s tým, ako sa nacisti vo vojenskej spolupráci so slovenským ľudáckym režimom, brutálne správali voči Poliakom, Ukrajincom, Bielorusom a Rusom?

Vždy som zdôrazňoval, že nesmieme zabúdať hovoriť o všetkých obetiach genocídnych plánov nacistov. Popri Židoch treba hovoriť aj o Rómoch, ľavicovo zmýšľajúcich ľuďoch, homosexuáloch. Niektorí hovoria, že pri Rómoch by sa nemal používať pojem holokaust, ale ja s tým nesúhlasím. A, samozrejme, hovorme viac aj o tom, aké mal Hitler plány so Slovanmi. Naši nacisti tieto plány dobre poznali.

„Predpekľom“ Auschwitzu, Sobiboru a ďalších nacistických koncentrákov bol najmä po vypuknutí SNP zberový tábor v Sereďi, 30. septembra 1944

vyšiel odtiaľ prvý transport. Ako vznikla myšlienka zriadiť tam múzeum?

Pochádzam z Nového Mesta nad Váhom. Pre všetky deti chodili do školy starí rodičia, iba pre mňa mama. Bolo mi to veľmi nepríjemné a, samozrejme, dával som to jasne najavo. Takže pomerne skoro mi moji rodičia museli vysvetliť pravdu. Tak som sa dozvedel aj o ich vlastnej anabáze v Sereďi, odkiaľ ich previezli do Terezína. A tiež o tom, že pred mojim narodením si adoptovali dievčatko z miestneho židovského sirotinca, s ktorým prežili oba tábory. Keď sem začali od r. 1990 prichádzať preživší zo Sereďe, občas sa ma pýtali, či sa tam môžu ísť pozrieť. Vtedy tam bol vojenský objekt. Keď nás tam pustil minister Pavol Kanis, našli sme tam dokonca pamätnú tabuľu, ktorá však bola verejnosti neprístupná.

Čo bolo najťažšie pri realizácii tohto projektu? Presvedčiť vládne úrady, armádu, aby sa objektov vzdala, či získať financie?

Ministerstvo obrany bolo veľmi ústretové, oni sa vlastne toho majetku chceli vzdať, bol prebytočný. Ministerstvo kultúry nás podporilo, získali sme aj európske zdroje. Dôležité bolo, že som nežiadal hneď peniaze na všetko. Už roky predtým sme totiž s výtvarníkom Milanom Veselým chceli vybudovať múzeum holokaustu. Prvý pokus bol v nitrianskej synagóge, dočasný, ale úspeš-

Im nášho holokaustu. Aj hrdinstva

ný. Takže, keď sme objekty získali, mal som predstavu o jednotlivých etapách realizácie. V roku 2016 sme 26. januára – v predvečer Medzinárodného dňa pamiatky obetí holokaustu – otvorili prvú a piatu budovu. V tom istom roku sme ešte otvorili štvrtú budovu a druhú a tretiu vlni. Len výskum o tábore v Serede trval vyše 10 rokov. Vďaka takejto postupnosti sme boli úspešní aj z hľadiska financovania. Priznám sa, že som celý ten čas mal v mysli rodičov a sestru, všetkých, ktorí ako oni prežili, ale aj pamiatku tých, ktorí zo Serede odišli a zahynuli.

Aké boli pocity tých, ktorí po dlhých rokoch do Serede vrátili?

Rozdielne. Jedna dáma mi povedala: Tu som ako 9-ročná naposledy zakývala svojmu oteckovi. A niesla tú spomienku veľmi ťažko. Bol som s ľuďmi, ktorí sa tam už nikdy nechceli vrátiť. A keď to po dokončení múzea predsa urobili, uvedomili si, že je dôležité o tom podať osobné svedectvo. Všetci Židia, ktorí múzeu navštívili napokon vyjadrili svoju vďačnosť. Deti obetí holokaustu, lebo si uvedomili, že je to symbolický hrob ich blízkych, nakoľko skutočný nikde nemajú. Silnú pietnu úctu cítiť pri návštevách preživších, ktorí sem prichádzajú s celými rodinami. A všetci sa zhodujú, že toto múzeum má obrovský spoločenský význam, aby sme si i dnes uvedomovali, že holokaust, to nebol len Auschwitz či Sobibor, ale aj „predpríprava“ v Seredi.

Nemá zmysel rozoberať, aké pocity a spomienky musí návšteva seredského múzea vyvolávať v preživších. Dokázal si niekto z nich spomenúť aj na niečo, čo by sme mohli označiť za pozitívne?

Vždy ma zaujímalo, ako sa to dalo prežiť. Väčšina mi povedala: Hovorili sme si vtipy. Židovský humor je predsa legendárny. Samozrejme, na nové vtipy neprišli. Nečudo. Takže celé dni si opakovali staré vtipy. A nielen židovské. Vymieňali si recepty, usilovali si spomenúť a pripomenúť, čo varili ich mamy a staré mamy.

Boli takí, ktorí si – najmä pri práci – spievali a vedeli k spevu strhnúť aj ostatných okolo seba. Jednoducho hľadali spôsoby, ktoré im život v tábore pripodobňovali k životu mimo neho, pred holokaustom. Priznám sa, že sám si to neviem predstaviť, ale títo ľudia hovoria, že to fungovalo, pomáhalo im to prežiť.

Čiže opäť istá stratégia prežitia. A všetko, čo im pomáhalo prežiť, možno označiť za pozitívne.

Áno. A ešte jeden zaujímavý aspekt chcem spomenúť. Nie všetci, ale určite väčšina Židov

prišla do tábora ako veriaci ľudia. Silnejšie, aktívnejšie, slabšie, menej aktívne, no veriaci boli. Pod vplyvom internácie sa u jedných viera výrazne prehĺbila. Hovoria, že pochopili, že prežili len vďaka bohu. Avšak tí druhí sa viery naopak úplne zriekli, lebo dospeli k záveru, že ak by boh existoval, toto by nemohol dopustiť.

Od vojska ste získali päť ošumelých, no originálnych barakov, ale, sila výpovede múzea závisí od miery sprítomnenia histórie súčasným generáciám. A to nie je možné bez historických artefaktov. Ako sa vám ich podarilo zohnať? Sú niektoré aj priamo z pracovného tábora v Seredi?

Áno, išlo to pomaly, ale začal som v čase, kedy ešte bolo možné zohnať pôvodné artefakty z tábora. Napríklad sme kúpili Brunnerov kufor (Alois Brunner bol veliteľom koncentráku od septembra 1944, pozn. red.), s ktorým prišiel do Serede, jeho umývadlo, pa-

ličky, na ktoré väzni spomínali v dobrom i v zlom, lebo ich nimi bil. Hoci to pôvodne odmietala, prišla sem pani, ktorá sa v tábore narodila. Keď pochopila význam tohto múzea, dala nám svoje topánočky, rodový list. Dary sme dostali aj od ďalších preživších, alebo ich príbuzných. Najmä tí, ktorí žijú v Izraeli pochopili, že v múzeu

Jad va-šem by ich neprijímali tak, ako tu.

Pretože návštevníci vedia, že sú práve odtiaľto.

Samozrejme. Výpovedná hodnota detských topánočiek zo Serede je v i Izraeli úplne iná, ako priamo na mieste bývalého koncentráku. Keď si človek uvedomí, že tu, v tomto prostredí chodilo v tých topánočkách malé dievčatko, má to oveľa silnejší vplyv.

Ako sa k táboru postavila naša spoločnosť?

Pozitívne. Pre mňa bolo veľmi dôležité, že sme v posled-

nej, štvrtej budove umiestnili menný zoznam Slovákov, ktorí Židom pomohli. Lebo aj toto patrí k pravdivému obrazu o nás. Verím, že nikdy v histórii nebolo obdobie, aby ľudia nemohli dať najavo svoju ľudskosť. A tí, ktorí zachraňovali Židov, si zaslúžia obrovskú úctu, lebo nasadzovali životy seba a svojich rodín. Toto sú skutočné osobnosti, lebo vtedy nebol čas, že Židia poprosili o pomoc a tí druhí povedali: Prídte o dva, o tri dni, my sa poradíme. Títo hrdinovia otvárali svoje dvere okamžite. Preto nemám rád zovšeobecňovanie. Ja som nikdy nič neukradol, takže odmietam, že Židia sú zlodeji. A odmietam, že Slováci sú antisemiti.

Existujú ešte iné plány na rozšírenie expozície? V susedstve stojí budova, v ktorej bola nemocnica či ošetrovňa tábora a vedľa sídlilo veliteľstvo...

K dispozícii sú ešte dve budovy, je tu voľný priestor, kde bol kedysi „apelplatz“. Áno, verím, že múzeum sa ešte rozšíri a najmä treba pokračovať vo vedeckom výskume, ktorého stelesnením je aj múzeum holokaustu.

Na čele Múzea židovskej kultúry ste stáli neuveriteľných 28 rokov. Považujete zriadenie stálej expozície v Seredi za osobný úspech, zadostučinenie, za vrchol vašej riaditeľskej kariéry?

Krátko po nástupe na post riaditeľa sa mi podarilo zriadiť v Prešove múzeum judaík, v Bratislave som vybudoval múzeum židovskej kultúry a zažili mi neľahké situácie. Ale áno, zriadenie expozície v Seredi je ak nie vrcholom, tak dozaista krásnym a úspešným vyvrcholením môjho pôsobenia v tejto oblasti.

Zrovnanie komunizmu a nacizmu uráža obeť holokaustu

Pavol Mešťan dôrazne odmieta stávanie komunizmu a nacizmu na roveň. „Holokast sa týkal všetkých Židov. Samozrejme, nie všetci Židia zahynuli. Ale všetci mali byť zlikvidovaní. To bol úplný cieľ holokaustu, totálne vyhladenie Židov,“ vysvetľuje. A hoci totalitné komunistické režimy zabili výrazne viac ľudí, takéto porovnanie považuje za neprípustné. „Po prvé nacizmus má na svedomí oveľa viac ľudí, než je obetí holokaustu, veď systematické vyvražďovanie sa týkalo napr. aj Rómov. Lenže my predsa nemôžeme porovnávať obeť, akoby to boli suché štatistické čísla, na jednej strane taký a na druhej onaký počet, veď ľudský život má neoceniteľnú hodnotu, či je jeden, alebo je ich viac,“ hovorí dlhoroč-

ný šéf Židovského múzea a pokračuje: „Oveľa dôležitejší je fakt, že nacizmus definoval ako svoj jasný a jednoznačný cieľ systematické a úplné vyhladenie Židov. A nielen ich, veď aj Slovania mali napokon zmiznúť z povrchu zemskeho.“ Jednoznačná a jasná rasová genocída bola ideologickým cieľom nacizmu. Nepochybniteľne. O ideológii komunistických strán to povedať nemožno. „Toto je židovská skúsenosť. Preto o tom takto hovoríme. Naozaj nechcem relativizovať obeť komunistických totalít, ale práve toto je dôvod, pre ktorý musím odmietnuť, ak chce niekto tieto dva totalitné režimy postaviť na roveň.“ Aj to urobil. Na začiatku 90. rokov, keď Václav Havel v Izraeli vyhlásil, že by chcel v Bratislave posta-

viť pomník „obom totalitám“. Znelo to humánne. „Ale ja som okamžite upozorňoval, že takto sa pri jednom pamätníku stretnú vrahovia s ich obeťami. A budú postavení na roveň, obom sa budeme klaňať. Veď komunisti prenasledovali aj tých, ktorí posielali Židov a iných nepriateľov nacizmu do koncentračných táborov,“ dôvodí P. Mešťan, podľa ktorého takýto prístup vedie k relativizácii obetí holokaustu. Navyše v posttotalitných štátoch strednej a východnej Európy neexistuje ani len jednoznačný a nepochybniteľný celospoločenský konsenzus, koho možno považovať za obeť komunizmu a koho nie. Ľudácka emigrácia po roku 1945, aktéri, či tichí alebo hlasní prísluhováci slovenského nacizmu, alebo pria-

mo holokaustu, ktorých komunisti prenasledovali, sa bez viditeľného spoločenského odporu prezentujú ako obeť komunizmu. „Pre mňa je naozaj nepredstaviteľné, že títo ľudia budú stáť spoločne s preživšími Židmi pri SPOLOČNOM pamätníku a dokonca ich bude spoločnosť rovnako a spoločne oceňovať! Uvedomme si, že čas plynie a takýmto prístupom sa otvárajú dvere tomu, že raz sa povie, že obeť komunizmu sú spoločensky dôležitejšie, lebo veď celosvetovo ich je viac. Absurdné, ale k tomuto stávanie nacistického a komunistického režimu a ich obetí na roveň naozaj môže viesť,“ uzatvára svoje jasné stanovisko syn Židov deportovaných do koncentrákov v Seredi a Terezíne.

– bo –

Špeciálne protipartizánske jednotky

Stanislav Mičev, Marián Uhrín, vedeckí pracovníci Múzea SNP

V polovici septembra 1944 pricestoval do Bratislavy z rozhodnutia IV. oddelenia Ríšskeho hlavného bezpečnostného úradu (Reichsicherheitshauptamt, RSHA) gróf Ervin Thun von Hohenstein, ktorý mal bohaté skúsenosti z organizovania protipartizánskych operácií v Sovietskom zväze a Poľsku. Na štábe nemeckých okupačných vojsk na Slovensku sa od veliteľa Frontleitstelle II Süd-Ost podplukovníka Heinza Fechnera dozvedel, že sa má pod jeho velením sformovať špeciálna jednotka.

Spolu odišli na štáb do Viedne, kde dostal major Thun pokyn vytvoriť Abwehrgruppe 218 určenú na akcie proti partizánom na strednom a západnom Slovensku. Jednotka s krycím názvom Edelweiss (plesnivec) sa začala formovať už koncom septembra v Žiline. Jej štáb tvorili príslušníci smutne preslávenej SS Panzerdivision Brandenburg. Spolu s Thunom prišiel jeho zástupca kapitán König, dôstojník pre zvláštne úlohy poručík Junghans, poručík Jeger, šikovateľ Unterlechner, poddôstojník Rieger a ďalší.

Zbera zradcov z Ukrajiny

Z Abwehrgruppe nadporučika Schlegela dostali k dispozícii prevelených ukrajinských nacionalistov – kozácky oddiel pozostávajúci zo 40 až 50 mužov. Bola to zberba zložená zo zradcov, ktorá sa vražednou činnosťou prezentovala už na Ukrajine. V čele oddielu stál šikovateľ Berlisov, jeho zástupcom bol poddôstojník Tepelkov a ako nemeckého poradcu im prideliť šikovateľa Krampfa.

Poslednú fázu formovania jednotky tvoril príchod asi 50 pri-

ca 1942. Jej hlavného veliteľa menoval priamo prezident Jozef Tiso, funkčne podliehal ministrovi vnútra. V jej rámci existovala samostatná skupina Deutsche Arbeitsdienstgruppe z príslušníkov nemeckej menšiny na Slovensku. Pracovnú službu mohli vykonávať muži od 18. do 25. roku života v trvaní maximálne šesť mesiacov a to pred nastúpením na prezenčnú vojenskú službu.

Najmä po septembri 1944 sa SPS ocitá v područí Hlinkovej mládeže (HM) a Hlinkovej gardy (HG). Stala sa jedným z hlavných zdrojov na doplnenie Pohotovostných oddielov HG a na verbovanie do špeciálnych jednotiek na potlačenie partizánskeho hnutia. V súvislosti so zmenami vo vláde po vypuknutí SNP, sa v bezpečnostnom a vojenskom aparáte sústredila moc do rúk neslávného triumvirátu Štefan Haššík, Otomar Kubala a Alojz Macek.

Kubalu 7. septembra na popud veliteľa nemeckých okupačných vojsk generála SS Gotloba Bergera vymenovali za náčelníka HG a zároveň za šefa bezpečnostných zložiek – Ústredne štátnej bezpečnosti, žandárstva a polície. Ako náčelník HG mal moc nad Hlavným veliteľstvom HM a teda aj jednotkami SPS.

Školení v duchu nacistickej ideológie

Situácia v mocenskom aparáte sa vykryštalizovala, keď nariadením ministerstva národnej obrany z 24. októbra okrem Domobrany k nemu začlenili i políciu, žandárstvo, finančnú stráž a HM. SPS bola v tejto konštelácii vedená ako predvojenská príprava HM. Jej strážne oddiely zriadili na Záhorí – v Jakubove a Sekuliach, pracovné v Tepličke nad Váhom, Straníku, Bánovej, Žiline, Bratislave a vo Vajnorochoch. Celkovo registrovali okolo 2000 mužov.

Nie náhodou sa slovenské oddiely v špeciálnych jednotkách formovali najmä z príslušníkov SPS dislokovaných v Jakubove a Sekuliach, čiže v nemeckej ochrannej zóne. Veliteľský zbor pravidelne školili v kurzoch v Nemecku (a Rakúsku), ktoré sa špecializovali na šírenie nacistickej ideológie. Na Slovensku viedol politické kurzy kádrov SPS hlavný veliteľ HM Macek a ideológ slovenského fašizmu Štefan Polakovič. Takto pripravení veliteľia potom prednášali príslušníkom

Špeciálna jednotka Slovenskej pracovnej služby s veliteľom SS-hauptsturmbanführerom Ladislavom Nižňanským

SPS a učili ich zaobchádzať s pechotnými zbraňami.

SPS bola kombináciou ťažkej fyzickej práce, vojenského drilu a vstupu do fašistickej politiky. Ľudáci taktu spracovávali 18-ročných chlapcov pre front a vojenskú službu. Po vypuknutí Povstania ešte zintenzívnili ideologické pôsobenie a predvojenskú prípravu, pretože vážne začali uvažovať o využití príslušníkov SPS na ozbrojené zákroky proti partizánom.

Alojz Macek prišiel do SPS krátko po vzplanutí SNP, vyzýval príslušníkov jednotiek do ozbrojeného zápasu proti „židobolševickým vzbúrencom“. Onedlho do Bratislavy zvolal školenie veliteľov, ktoré sa zameralo na propagáciu boja proti Povstaniu. Tu sa veliteľia dozvedeli, že sa pripravuje reorganizácia časti ich jednotiek, ktoré pridelia na prácu pre armádu. Za veliteľa jednotky disponovanej ako strážny oddiel do Žiliny vymenovali Martina Kanioka, šefa SPS v Jakubove.

V Bratislave 28. septembra na základe dohody medzi HV SPS a MNO presunuli 200 mužov z pracovnej služby do armády. Vstup do špeciálnej jednotky (ŠJ) SPS bol dobrovoľný, no organizátori akcie nenechali nič na náhodu, a tak 2. a 3. októbra všetkým „dobrovoľníkom“ poslali povola- vacie rozkazy. Týmto aktom sa na jej príslušníkov vzťahoval vojenský trestný zákon vo svojej tvrdšej podobe.

Dislokovaní do priestoru Žiliny

Presun jednotky sa začal 2. októbra, keď sa 105 príslušníkov SPS pod velením Kanioka a ďalších štyroch veliteľov premiestnilo do Trnavy. O deň neskôr sa objavilo ďalších 95 naverbovaných janičiarov na čele s veliteľským čakaťom Bartolomejom Gurským. Tu ich vystrojili do uniforiem slovenskej armády a vyzbro-

jili pechotnými zbraňami. Na výcvik ich odoslali do Žiliny a výnosom MNO č. 477.518/Tajné 3 ich podriadili nemeckému ženijnému štábu, tzv. Pionier, Sonderstab č. 115.

Už v Trnave ich čakali štyria nemeckí inštruktori, s ktorými odišli do Budatína, kde ich dislokovali v zámku. Príslušníci vykonávali strážnu službu na moste pri Chlumci a v Žiline, neskôr po priradení k ženijnému štábu sa zapojili do zákopových prác v okolí Varína. Súbežne denne pod dozorom nemeckých poradcov prebiehal poradový výcvik, ktorý mal pripraviť jednotku na včlenenie do Edelweissu.

Príslušníci ŠJ SPS však už z náboru vedeli, že nebudú vykonávať strážnu službu, ale že ich pripraví na boj proti partizánom. V tomto období sa rozbehol aj špeciálny výcvik pod priamou kontrolou majora Thuna. Mladých mužov pripravovali na prečesávanie lesov a niekoľkokrát im vyhlásili nočný poplach.

Okrem už spomínaných troch oddielov (nemecký, kozácky a kaukazský) si získal výsadné postavenie oddiel asi 20 až 25 ľudí formujúci sa zo slovenských partizánov a vojakov, ktorí po zajatí súhlasili so vstupom do jednotky. Thun z nich cvičil rozvedčikov, agentov a provokatérov.

Sieť donášačov si budoval aj v rámci jednotlivých oddielov Edelweissu. Tí ho informovali o nálade v jednotke a o povahových črtách jej členov. Thun donášačom poskytoval peniaze, za ktoré hostili ostatných príslušníkov a týmto spôsobom získavali ďalšie potrebné informácie.

Prešli do janičiarkej služby

Koncom novembra a v prvej polovici decembra 1944 došlo postupne k formálnemu začleneniu ŠJ SPS do Edelweissu. Už od 4. novembra na zákla-

de rozhodnutia veliteľa nemeckých vojsk na Slovensku generála Hermana Höffleho ju podriadili šéfovi Abwehrgruppe 218 majorovi Thunovi. Od 3. októbra do 15. decembra síce ŠJ SPS zostávala v materiálnom zabezpečení MNO v Bratislave, Thun však jej výcvik kontroloval a riadil prostredníctvom nemeckých poradcov. Príslušníkov, ktorých major neuznal za schopných na protipartizánske akcie, dal k dispozícii MNO.

Zostávajúcich 130 prevzala 16. decembra nemecká branná moc. Ako rotu slovenských dobrovoľníkov ju začlenili do Edelweissu. Thun do jej čela postavil partizánskeho kapitána Ladislava Nižňanského (zomrel neodsúdený v Nemecku roku 2011), ktorého po zajatí presvedčili, aby vstúpil do tejto jednotky.

O prevode ŠJ SPS pod nemecké velenie sa v Bratislave 15. decembra vyhotovil úradný záznam medzi veliteľom okupačnej armády generálom Höfflem a hlavným veliteľom HM Macekom. Od toho dňa prestala existovať.

Formálna stránka tohto procesu sa uzavrela onedlho v Kremnici. Príslušníci bývalej ŠJ SPS tu začiatkom januára 1945 prisahali vernosť nemeckej ríši a Hitlerovi. Tak sa úplne dostali do janičiarkej služby nacizmu a otvorene sa zapojili do boja proti vlastnému národu.

Po začlenení slovenskej roty bola Abwehrgruppe 218 – Edelweiss kompletná. Thun mohol s vyše 300-člennou jednotkou operovať naraz na viacerých miestach a v prípade prepadu väčších partizánskych zoskupení využíval aj pomoc pravidelnej armády, zložiek SD a POHG.

Edelweiss likvidoval civilné obyvateľstvo v obciach a osadách, ktoré nekládlo odpor, alebo prepadal nepripravených partizánov. Využitie momentu prevzatia

SS-Sturmbanführer gróf Ervin Thun von Hohenstein.

slušníkov kaukazských národov pod vedením šikovateľa Chana, ktorého pomocníkom sa stal nemecký poradca Murbach.

Zvláštne postavenie v Edelweisse mal oddiel, ktorý doplnili vojakmi nemeckej armády a podliehal priamo Thunovi. Ten od prvopočiatku vyvíjal veľkú aktivitu, aby doňho začlenili i slovenský oddiel. Stalo sa začiatkom októbra, keď do Žiliny prevelili 200 príslušníkov Slovenskej pracovnej služby (SPS) pod vedením poručíka Martina Kanioka.

SPS sa konštituovala na základe zákona č. 36. z 12. mar-

otky na Slovensku (2)

anským.

zohrávalo v jeho taktike veľmi dôležitú rolu. Umožňovalo to dokonalé materiálne zabezpečenie, využíval objavené sklady partizánskych a civilných oblekov a výzbroje, skupiny hovoriace slovensky i rusky. Aby sa však dala dôsledne uplatniť taktika prepadov, musela Abwehrgruppe získavať konfidentov, ktorí by jej príslušníkov priviedli na stopu partizánov.

Zradcovia sa našli medzi zajatými partizánmi

Velitelia získavali informácie o nepriateľovi od platených alebo dobrovoľných zradcov. Vybraní príslušníci dostávali na infor-

nasledovaných, ktorých nezhlikvidovali na mieste, odovzdávali orgánom SD, prípadne oddeleniu nemeckej tankovej divízie na Slovensku Tatra. Väčšiu časť však transportovali do špeciálnych zajateckých táborov v Banskej Bystrici a Štubni.

Edelweiss v nasledujúcich mesiacoch vykonal niekoľko akcií na strednom a západnom Slovensku. Svoju činnosť zamerlal na protipartizánske operácie a likvidáciu zásobovacej bázy antifašistického hnutia v podhorských dedinách.

Jednotka často menila miesta pobytu. Pred postupujúcim frontom sa v polovici marca premiestnila do Makova, kde pôsobila v úzkej súčinnosti s ozbrojenou skupinou ukrajinských nacionalistov pod velením kapitána Roa Panina.

Na jar 1945 sa rozmohli dezercie

Špeciálna jednotka, ktorá predstavovala výkonný hrot fašistického vyhladzovacieho systému, sa však už rozpadávala. Množili sa dezercie najmä zo slovenskej roty, príslušníci často odmietali poslušnosť.

Každý si chcel vo vojnovom zmätku nájsť miesto, kde by sa nevedelo o jeho nepriateľskej činnosti. Slovenskí príslušníci videli východisko v návrate domov, za líniu frontu. Velenie, nacionalistickí príslušníci národov ZSSR a Nemci sa zase snažili dostať do amerického zajatia.

Od polovice marca 1945 zlyhá-

novi rozkaz, aby sa premiestnil aj s jednotkou z Makova do moravského Vsetína. Tu sa Edelweiss zdržal len krátko, po dvoch dňoch sa začal s jednotkami 1. nemeckej armády premiestňovať v smere Olomouc – Nemecký Brod – Tábor s úmyslom dostať sa k americkej armáde. Takéto rozhodnutie prijal Thun po porade s Königom v Olomouci 5. mája. Pripojili sa k vojenskej kolóne, ktorá smerovala do juhozápadných Čiech.

Ráno nasledujúceho dňa odišiel Thun s Nižňanským do Českých Budějovic, kde mala sídlo hospodárska skupina jednotky. Thun zveril velenie Edelweissu Königovi. Hrozba sovietskeho zajatia spôsobila, že König s poručíkom Junghansom, slobodníkom Ottom a dvoma radistami využili Thunovu neprítomnosť a ušli smerom na Plzeň, kde sa dostali do amerického zajatia. Aby neprišli s prázdnyimi rukami, zobrali osobné a nákladné auto, na ktoré naložili vysielačku a trezor s dokumentmi. Medzi nimi boli zoznamy príslušníkov jednotky a jej konfidentov na Slovensku.

O niekoľko dní sa naplnil aj osud ostatných príslušníkov Edelweissu, ktorých 9. mája zajali červenoarmejci. Sovietske orgány, ktoré stíhali ich veliteľa Thuna i za činnosť na území ZSSR, nemeckého majora zaistili o niečo neskôr aj s ďalšími podriadenými v zajateckom tábore Neuhras.

Abwehrgruppe 218 – Edeiweiss bola jednou z mnohých výkonných pák fašistického teroru na

Členovia špeciálnej protipartizánskej jednotky Stíhací zväz Juhovýchod – Stíhacia skupina Slovensko s krycím názvom Jozef.

mátorov značné sumy. Veľa dôležitých údajov získali, keď v preoblečení za partizánov vykonávali v obciach niekoľko dní pred každou raziou prieskum. V priebehu sondáže získavali potrebné správy aj od zajatých partizánov, ktorých potom zaradili do špeciálneho oddielu pod priamym Thunovým velením.

Dôležitým zdrojom informácií boli aj údaje poskytované ortskomandatúrami a orgánmi SD. Tým sa však spolupráca s nemeckými bezpečnostnými zložkami neskonzistovala. Príslušníci Edelweissu zajatých odbojárův a rasovo pre-

valo spojenie Edelweissu s nariadeným orgánom Frontleitstelle II. – Süd-Ost so sídlom vo Viedni, ako aj s odborom 1. veliteľstva nemeckých okupačných vojsk na Slovensku. Situácia sa skomplikovala, keď 10. apríla dostal Thun šifrovaný telegram o prerušení spojenia s Frontleitstelle, pretože sa ocitla v obkľúčení. Od tejto chvíle sa Edelweiss podriadil odboru 1. s. 1. tankovej armády, ktorá však mala dosť vlastných problémov, a preto Edelweiss neriadila. Právomoc tak zostala plne v rukách jeho štábu.

Konečne 20. apríla došiel Thu-

našom území. Od októbra 1944 do apríla 1945 vykonal najmenej 50 trestných akcií. Pri nich zlikvidovala viac ako 300 osôb a zajala vyše 600 ľudí, ktorí sa ocitli vo väzniciach a koncentračných táboroch.

Činnosť Edelweissu a podobných jednotiek na Slovensku sa roky dôkladne utajovala, pretože okrem pacifikácie mali ich príslušníci na oslobodenom území vykonávať aj diverznú činnosť v tylo osloboditeľských armád a v povojnovom období sa mali stať základom agentúrnej siete. Ale neprešli.

Obete fašistických represálií

Krupina

Od 11. do 17. novembra 1944 príslušníci POHG zaistili 28 obyvateľov Krupiny, 17. novembra všetkých mužov rómskeho pôvodu od 14 do 60 rokov odovzdali gestapu. Po oslobodení boli ich telá exhumované zo spoločného hrobu v Kremničke. Príslušníci Einsatzkommando 14 zavraždili 14. decembra 13 občanov Horného Hostinca medzi Krupinou a Bábinou. V koncentračných táboroch zahynulo osem obyvateľov Krupiny.

Ostrý Grúň

Dve skupiny špeciálnej jednotky Edelweiss a príslušníci Heimatschutz 21. januára 1945 obec obkľúčili. Tretia skupina vtrhla priamo do dediny a nahnala obyvateľov do domu Izidora Debnára, kde 62 z nich, medzi nimi aj ženy, deti a starcov, surovo zavraždili. Dom potom podpálili. O tri dni fašisti opäť vtrhli do Ostrého Grúňa, úplne zničili 112 domov a 78 hospodárskych stavenísk.

Kľak

Príslušníci Edelweissu a Heimatschutz 21. januára 1945 vtrhli aj do obce Nový Kľak, kde postrieľali 84 obyvateľov. Domy aj s obetami podpálili. V časti obce Starý Kľak všetkých obyvateľov z domov vyhnali, domy vyrabovali a dobytok postrieľali.

Prochoť

Za pomoc partizánom obec postihli represálie. Prvýkrát tam fašistické jednotky vtrhli 4. januára 1945, pričom odvliekli a uväznili 42 občanov. Jednotka Edelweiss prepadla obec 21. januára 1945 druhý raz. Fašisti 18. marca vtrhli do dediny tretíkrát, vypálili 140 domov a 120 hospodárskych budov.

Župkov

Obyvatelia obce podporovali partizánske jednotky v pohorí Vtáčnik. Po 21. januári 1945 sa museli na príkaz fašistov vystaňovať. O dva dni na to príslušníci Edelweissu Župkov vyrabovali a vypálili 130 obytných domov a 140 hospodárskych stavenísk.

Zlaté Moravce

Príslušníci Sonderkommando ZbV 15 na výstrahu 9. januára 1945 na stĺp miestneho rozhlasu obesili Jozefa Hudeca a Ľudovíta Miloša. Tým istým spôsobom 21. januára zavraždili aj mučených partizánov Ladislava Oláha a Richarda Rosáka. V obci Čab zase zavraždili Vojtecha a Gustáva Dragulovcov, ktorí si predtým museli sami vykopat hrob.

Nitra

Stovky obyvateľov mesta odvliekli príslušníci okupačných síl a POHG do koncentračných táborov, kde mnohí zahynuli. Koncom marca 1945 príslušníci SD odvliekli z miestnej väznice okolo 25 ľudí a zavraždili ich na neznámom mieste. V rieke Nitra neďaleko Veľkého Cetína sa našlo iba telo M. Drobnej.

Bánovce nad Bebravou

Fašisti a jednotky POHG robili časté razie v okolitých obciach a na lazoch. Koncom novembra a začiatkom decembra 1944 popravili 35 tamojších obyvateľov a ich telami zaplnili dva masové hroby na Cibislavke. V marci 1945 v lese Salaštek popravili ďalších osem osôb z okolia Bánoviec.

Látkovce

V katastri obce, v lese Valentová, príslušníci Einsatzkommando 13 v polovici februára 1945 zavraždili tri osoby. Medzi nimi bol aj sovietsky partizán Pervusin.

Nemečky

Príslušníci jednotky Jozef 13. marca 1945 v katastri obce zaistili troch partizánov, ktorých potom ranou do tyla zastrelili.

Omastiná

Fašisti 11. novembra 1944 dedinu čiastočne vypálili, 42 občanov odvliekli do Ilavy a ďalších 28 do Bánoviec nad Bebravou. Trinástich občanov potom popravili. Ich telá sa našli pri exhumácii masového hrobu na Cibislavke.

Partizánske (Baťovany)

Príslušníci Einsatzkommando 14 v septembri 1944 v lokalite zvanej pod Tunelom zavraždili 27 osôb, z toho desať žien a štyri deti.

Podhradie

Fašisti už 26. septembra 1944 vypálili časť obce, nazývanú Biela Bukovina. V Podhradí 23. februára 1945 nastal boj príslušníkov Einsatzkommando 13 s oddielom Štúr 2. čs. partizánskej brigády J. V. Stalina. V boji padli štyria partizáni a jedenásť bolo zajatých. Fašisti zastrelili aj jedného obyvateľa obce. Osem zo zajatých partizánov príslušníci komanda zavraždili v lese Grngová.

(Podľa dokumentov Múzea SNP)

Spomienka na herečku – odbojárku

Mária Tomášová, Anton Meteňko, ZO SZPB Košice – Juh

Pred 10 rokmi nás opustila prvá dáma Frontového divadla Anna Cveková-Bašistová. V polných lazaretoch, krčmách, ba i na korbe nákladného auta zdvíhala morálku povstalcov. V Slovenskom divadle v Prešove odohrala jednu sezónu. Koncom divadelných prázdnin zrazu niekto prerušil skúšku a všetkých volal k rádiu. V ňom z Banskej Bystrice zaznela báseň Mor ho a výzva, aby sa všetci zapojili do Povstania. Iba 21-ročná herečka bez váhania s partiou hercov išla.

Najskôr celý deň pešo, na druhý deň už len piati vlakom. Ako raz spomínala v denníku Korzár, keď sa jej veliteľ spýtal, kam ide, smelo povedala: „Do povstania“. „Cestu poznáte?“ A Anka hrdo: „Idem, kam idú všetci ostatní.“ Tí, čo boli okolo, sa rozosmiali a mladej krásavici sa začervenalí líca a zatriasol hlas. Pre poškodenú trať dorazili do Bystrice opäť po vlastných. Týždeň prežila v Klenovci, kým ju zavolať naspäť. Andrej Bagar vytvoril herecký súbor z odhodlaných dobrovoľníkov, okrem neho v nej boli Ondrej Vandlík, František Zvarík, Karol Móži, Eugen

Medek a Hanka, ako Annu Cvekovú volali.

Do smrti nezabudla na Bagárové slová: „Je to dobrovoľné. Nemôžem vám sľúbiť, ani honorár, ani plat. I keď budeme len účinkovať, nemôžem vám zaručiť, či sa niečo nestane. Zblúdila guľka či granát si nevyberajú...“ „Hanka“ spievala východoslovenské ľudové piesne a účinkovala v skečoch. Najskôr bez sprievodu, neskôr s harmonikou Eugena Petera. Súbor sa rozrástol o Jána Chovanca, ktorý priviedol sesternice Tamaru a Anku Perháčovú z radvanského cirkusu. Dostali kroje, vrko-

če, čižmičky a účinkovali. Denne vyrážali z Bystrice, kde každý spal, kde mohol. Prvýkrát vystúpili 15. septembra v Harmanci. O dva týždne dostali autobus – starý, kazil sa, ale chlapi ho pomalovali a pridali označenie Frontové divadlo.

Frontové divadlo účinkovalo aj v Brezne, Zvolene, Podbrezovej, Detve, Vígľaši, Telgárte, Španej Doline, Očovej, Donovaloch, Červenej Skale, Tisovci, Hnúšti a inde. Naposledy v krčme na Starých Horách 26. októbra. Anka počas návratu domov prišla o kabát a vojenské čižmy jej do krvi zodrali nohy. V zajatí ju prideliť k nemeckom kuchárovi. Ten jej pomohol, a tak koncom roka ušla do Prešova. Po vojne sa vydala, mala troch synov. Roky pôsobila v prešovskom divadle, ale najmä ako inšpicientka a herečka Štátného divadla v Košiciach. Hrala aj vo filme „Inšpekcia“ (1972), či v televíznych komédiách košického štúdia STV. Často cho-

dila na besedy o Povstaní, pôsobila vo výbore ZO SZPB Košice – Železníky a bola vášnivou hu-

bárkou. Poznali sme ju ako dôstojnú ženu, aj napriek veku, plnú energie.

Cveková v chustočke – šatke, členovia Frontového divadla – s harmonikou F. Zvarík.

Kruté spomienky zostávali

Viera Hruškovičová, Vazil Barvirčák, Juraj Barvirčák

Na začiatku roka by sa Vazil Barvirčák dožil 100 rokov. Pochádzal z Radvane nad Laborcom, kraja medzi Humenným a Medzilaborcami, obklopeného lesmi. Keď v roku 1943 vyštudoval za lesného hájnika, nečakane sa ocitol uprostred nezmyselného zabíjania, bratovražedného vyhladzovania národov, každodennej smrti. Čerstvého absolventa poslali po príprave v Novom Meste nad Váhom na ruský front.

Mladých vojakov posielali do najväčšieho nebezpečenstva ako „vysunuté hliadky“. Preto ho po zaradení do 1. československého armádneho zboru prideliť k brigádneho zboru prideliť k brigádneho prieskumu. Z okolia Krosna sa presúvali na Duklu. Len za tmy bolo možné priblížiť sa k obydliam, obsadeným fašistami. „Ako mátohy sme sa nocou pohybovali v maskovacích plášťoch“, hovoril V. Barvirčák. Mŕtvych nechávali na bojisku. Prejav pocity. Po dobytí Dukly sa zúčastnil na oslobodzovaní Zborova, Dlhej Lúky a Bardejova. Pri nočnej akcii stretol vojaka Staška, spolužiaka z lesníckej školy. Krátke objatie a radosť, že ešte žijú... Bojová cesta pokračovala: Pre-

šov, Branisko, Poprad, Kežmarok, Liptovský Mikuláš a Ružomberok, kde bol pri obci Bobrovec ranený do obidvoch nôh. A potom pri Trstenej mu črepiny granátu zranili dľaň pravej ruky. Naučil sa však žiť s ochromenými tromi prstami.

V Karlových Varoch zakladal národný výbor a 18. júna 1945 opustil armádu, aby sa vrátil k lesníckemu povolaniu. Najskôr vo Vysokých Tatrách, potom sa stal vedúcim poľesia v Livove a Ortuovej (okr. Bardejov). S miestnymi ho spojili úprimné väzby a spomienky na kruté vojnové časy. A hoci vojnové útrapy ho nezlomili, krutej chorobe podľahol vo veku 55 rokov.

V boji za spravodlivý svet vydal zo seba všetko. Prezident republiky mu v r. 1959 udelil medailu za boj na Dukle, v r. 1964 medailu k 20. výročiu SNP za aktívnu činnosť v boji proti fašizmu a v r. 1968 pamätnú plaketu

pri príležitosti 50. výročia vzniku ČSR. Ešte roky po vojne v spánku volal spolubojovníkov – Bačkur, Štefečuk, Halic... Spomienky na krutosti zostávali.

To, čo robí človeka, je srdce

Simona Štepanovicová
tajomníčka ObV SZPB Nové Mesto nad Váhom

Krásnych 80 rokov sa 9. novembra 2020 v dobrom zdraví dožil podpredseda oblastného výboru SZPB Nové Mesto nad Váhom a predseda ZO Myjava Ivan Šimo. Na zasadnutí predsedníctva oblastného výboru sme sa Ivkovi poďakovali za neoceniteľný prínos pri rozvíjaní nielen našej oblastnej organizácie, ale aj základnej organizácie na Myjave. Pri prí-

ležitosti jeho životného jubilea mu SZPB udelil Pamätnú medailu Milana Rastislava Štefánika I. stupňa. Toto ocenenie mu vtislo slzy do očí, je pre neho motiváciou a veľmi si ho váži.

Milý náš pán podpredseda, všetko najlepšie k Tvojmu vzácnemu životnému jubileu. Želáme Ti ešte veľa krásnych chvíľ strávených medzi nami. Nech ich prežiješ v zdraví, v šťastí a láske, s úsmevom na tvári a s radosťou v srdci!

Máme Ťa veľmi radi!

Aktívni aj v pandémie

Braňo Ondruš

Funkcionári SZPB musia zostať aktívni aj v súčasnej situácii. Predseda Zväzu Pavol Sečkář preto vydal mimoriadne pokyny pre ústredie i predsedov a tajomníkov oblastných výborov. Dôležité je zabezpečiť neustálu komunikáciu regiónov s centrárou Zväzu a venovať sa aspoň tým činnostiam, ktorým epidemiologické pravidlá nebránia.

SZPB vyzýva všetkých členov a osobitne funkcionárov, aby rešpektovali obmedzenia, ktoré majú zabrániť šíreniu ochorenia COVID-19. Preto na nevyhnutné minimum obmedzil dochádzanie funkcionárov na stále pracoviská, kontakt však musí byť zabezpečený elektronickou poštou a telefonicky. Podobne budú k dispozícii aj pracovníci ústredia v Bratislave. Predseda P. Sečkář preto určil záväzný termín, v ktorom raz do týždňa treba očakávať informácie elektronicky zasielané regiónom. Častejšej komunikácie sa, pochopiteľne, medze nekladú.

Napriek minimalizácii fyzického stretávania sa ľudia nemožno úplne zabúdať na aspoň symbolické pripomenutie si výročia oslobodenia. Čas obmedzenej mobility SZPB využije na prípravu nových aktivít. Ide napr. o prípravu projektov, na ktoré možno získať finančnú podporu nielen na národnej úrovni, ale aj z grantových programov samosprávnych krajov či miest. Dôležitou úlohou je premyslená a systematická podpora zakladania a činnosti Klubov mladých priateľov SZPB.

Aj aktuálne obmedzenia umožňujú vykonať výber členského a distribuovať Ročenku odbojára. Rozširovať treba odoberanie Bojovníka a v najbližšom čase ústredie zabezpečí distribúciu zborníkov a odborných publikácií, ktoré z grantov MK SR vydal náš Zväz na sklónku minulého roka. Ide o zborník žiackych prác 75 ruží víťazstva nad fašizmom, Historické súvislosti vzniku SNP, Súčasný fašizmus na Slovensku, Historické súvislosti boja proti fašizmu v 2. svetovej vojne. Majú podobu nielen knižných publikácií, ale textov, fotografií i historických náučných prednášok v elektronickej podobe na CD a DVD. Tieto publikácie onedlho predstavíme aj na stránkach Bojovníka.

Pokyny na aktivizáciu oblastných výborov a základných organizácií SZPB v 1. polroku 2021 boli elektronicke distribuované všetkým regionálnym štruktúram, ktoré s nimi majú oboznámiť aj najnižšie organizačné články Zväzu.

Nemlčal

Igor Kovačka
predseda ZO SZPB v Sklabini

Tri dni pred koncom roka skonal vo veku 91 rokov Ondrej Kučera. V čase príprav SNP chodil do meštianskej školy v Martine. Ako väčšina mladých zo Sklabine, aj on pomáhal partizánom. Koncom septembra 1944 po ústupe povstalcov fašisti vypálili Sklabinský Podzámok, z našej dediny odvliekli vyše sto mužov na Gestapo v Martine. Ako jedného z najmladších sotva 16-ročného Ondreja Kučera.

Po krutom vypočúvaní psychopatom a sadistom, SS-ober-

sturmführerom Hansom Harmosom z Einsatzkomanda 13, musel kopat masový hrob na Bukovinách. Pochovali tam 23 umučených Sklabinčanov. Masakru nevinných vykonali pod nemeckým velením, ale za výraznej pomoci ľuďákov. Ďalších 68 Sklabinčanov previezli na otrocké práce do Malaciek. Mladý Ondrej sa vďaka znalosti nemčiny stal tlmočníkom a rešpektovaným hovorcom väzňov. Zo Záhoria ich v dobytých vagónoch ľuďácki dozorcovia previezli do zajateckého tábora v Mühlbergu, kde podvyživení mali pomáhať hospodárstvu nacistickej ríše. Po čase ich presunuli do Drážďan, kde vo februári 1945 neprežili spjenecké bombardovanie desiatitisíce civilných osôb, vrátane

našich siedmich spoluobčanov. Predčasne dospelý prežil s ťažkými zraneniami a duševnou traumou. V nesmiernom chaose, bez akejkoľvek pomoci v živote nebezpečných situáciách, sa dostal domov až v lete 1945. Naši spoluobčania neradi hovorili o strašných skúsenostiach z nemeckého zajatia. Doktor Kučera počas celého plodného života vedecky skúmal dobu, ktorú prežil on aj jeho predkovia a publikoval viacero článkov.

Dlhé roky pôsobil v Matici slovenskej ako referent, vedec-ký pracovník, redaktor a riaditeľ vydavateľstva. Vo voľnom čase chodil po okolí rodnej obce a vyrezával drevené plastiky ako súčasť originálnych črpákov pre bačov

Ondrej Kučera (druhý sprava) pri preberaní vyznamenania Čestný občan. Foto: Ján Števec

v Sklabini, v Turčianskom Jasene a na ostatných salašoch v Turci. Zbieral historické dokumenty o pôsobení spoluobčanov v revolučných rokoch 1848 a 1849, najmä však v prvej a druhej svetovej vojne.

Keď sa po novembri 1989

začala prekrúcať história a pohrobkovia ľuďákov verejne vlebili vojnový slovenský štát a jeho najvyšších predstaviteľov, bol Ondrej Kučera jedným z mála, ktorí sa rázne ozvali a prezentovali svedectvá o zverstvách fašizmu.

Spomienka na oslobodenie Bardejova

Štefan Hij
hovorca mesta Bardejov

Napriek epidémii vedenie mesta a SZPB nezabudlo na 76. výročie oslobodenia Bardejova. Primátor MUDr. Boris Hanuščák, viceprimátor RNDr. Vladimír Savčinský, predseda ObIV SZPB Ing. Dr. Artem Fecko a ostatní prítomní položili 19. januára pietny veniec k Pamätníku vďaka na Námestí SNP. Pri Pamätníku holokaustu na Mlynskej ulici si potom zapálením sviečky uctili obeť utýraných a ubitých židovských spoluobčanov. Podvečer opäť pri Pamätníku vďaka spo-

mienku ukončili „sviečkovým“ podakovaním osloboditeľom.

Sloboda do Bardejova neprišla ako samozrejmosť. V krvavom vojnovom utrpení ju obeťami, vlastnými životmi a hrdinskými skutkami vybojovali vojaci Červenej armády a 1. československého armádneho zboru. Taká je pravda, a nič na nej nezmenia ani snahy novodobých „vykladačov“ dejín o revíziu historických faktov! Ak by sme si pamiatku hrdinov oslobodenia nepripomenuli, ak by sme tak neurobili hoci len tichou spomienkou, nezaslúžili by sme si úctu súčasníkov a mier, v ktorom žijeme už 76

rokov. Snažíme sa budovať, zveľaďovať a kvalitatívne zlepšovať naše mesto i život jeho obyvateľov a návštevníkov. Aby bol Bardejov dobrým miestom pre život, aby v ňom bolo cítiť spolupatričnosť, priateľstvo, úctu k hodnotám.

K takým hodnotám nepochybne patrí aj uchovávanie spomienky na tých, vďaka obetiam ktorých tu môžeme byť – bez ich obetí, bez nimi vybojovanej slobody by bolo naše úsilie nemožné. Veď hrdosť národa siaha tak ďaleko, ako ďaleko siaha jeho pamäť. Preto sme hrdí na to, že v Bardejove na dátum 19. 1. 1945 nezabúdame.

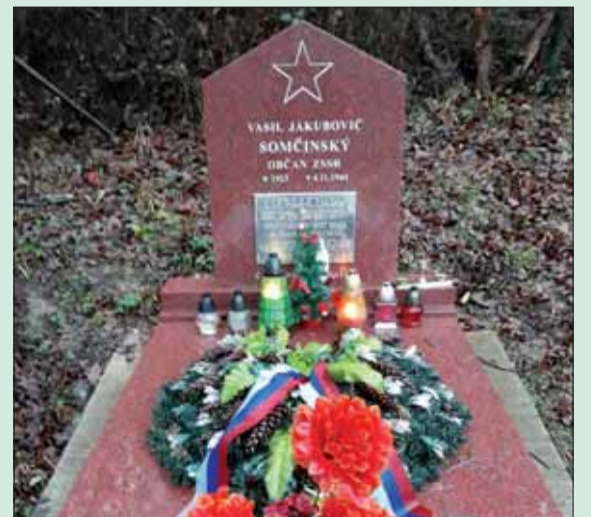
Foto: Marek Duleba

Vážení čitatelia,

postupne si na Slovensku od východu na západ pripomíname 76. výročie oslobodenia Červenou armádou, Rumunskou kráľovskou armádou a hrdinami Armádneho zboru generála Ludvíka Svobodu. Vážna pandemická situácia účasť na pietnych aktoch radikálne obmedzí, niekde sa možno aj neuskutočnia. Preto prichádzame s nápadom na novú rubriku **Toto je náš pomník.**

Posielajte nám do nej príspevky s niekoľkými neformálnymi vetami (do 1000 znakov) o pomníku osloboditeľov, ktorý považujete naozaj za SVOJ, ktorý vo vašej obci či meste je síce známy, ale širšej slovenskej verejnosti nie. Napriek tomu, že by určite aj ostatných zaujal históriu svojho vzniku, lokalitou (napr. miesto bojov), umeleckou hodnotou, dejiskom obľúbených podujatí (turistické pochody, stretnutia s občanmi a mládežou). Pripojte aj fotografiu z podarených akcií z minulých rokov, aby sme si na ne spomenuli, dúfajúc, že ich čoskoro opäť zažijeme. Koncom júna 2021 desiatimi autori najzaujímavejších príspevkov dostanú od nás hodnotné knihy.

šéfredaktor Bojovníka Branislav Ondruš

Takto vyzdobili „svoj“ pamätník hneď na Nový rok členovia ZO SZPB v Žarnovici.

Za Pavlom Janigom

Štefan Novák
ZO SZPB Dolný Kubín

V polovičke decembra nás vo veku 94 rokov navždy opustil priamy účastník protifašistického odboja na Orave a dlhoročný člen Zväzu Pavol Janiga. Po vypuknutí SNP sa stal členom Revolučného okresného národného výboru v Dol-

nom Kubíne a mal na starosti zásobovanie partizánskych skupín, najmä skupiny Signál, ktorá operovala v Chočských vrchoch. Po potlačení povstania pracoval v ilegalite a neraz nasadzoval svoj život, keď pomáhal partizánom

V našej základnej organizácii bol isté obdobie predsedom. Aj vo vysokom veku, napriek váž-

nej nemoci, bol aktívny a vždy sa usiloval prísť uctiť si pamiatku svojich spolubojovníkov pri spomienkových pietnych akciách. Za svoju odbojovú činnosť dostal mnoho vysokých štátnych ocenení a vyznamenaní. Pred necelým rokom k nim z rúk veľvyslanca Ruskej federácie pribudla medaila k 75. výročiu víťazstva nad fašizmom.

O svojich skúsenostiach a vedomostiach z 2. sv. vojny

a SNP rád rozprával na besedách v základných a stredných školách v rodnom Dolnom Kubíne. V Pavlovi Janigovi strácame obetavého člena, priateľa a zaslužitého občana nášho mesta. Jeho svetlú pamiatku nám budú neustále pripomínať aj jeho zaznamenané a zdokumentované spomienky na zážitky a udalosti z obdobia SNP na Orave. Je to jeho odkaz nasledujúcim generáciám.

- **Bacúch:** Jozef Ološtiak 82 a Štefan Piliar 70 rokov.
- **Banská Bystrica – Radvaň:** Mária Kováčiková 82 rokov.
- **Banská Bystrica, Tr. SNP:** Dalimíra Pišťanská 75, Anna Muchová a Emília Bruchániková 60 rokov.
- **Belá – Dulice:** Miloslav Sumka 81 a Pavol Gregor 70 rokov.
- **Bernolákovo:** Ľubica Boškova 60 rokov.
- **Bracovce:** Anna Tatárová 88 a Anna Žofčáková 65 rokov.
- **Bratislava 7:** Mária Čertíková 91 a Želmíra Obertová 86 rokov.
- **Bratislava 12:** Mária Vachaliková 70 rokov.
- **Bratislava, Jána Bulíka:** Ing. Juraj Homola 65 rokov.
- **Budiná:** Marián Čerpák 40 rokov.
- **Cinobaňa:** Bohuslav Salaj a Miroslav Bálint 65 rokov.
- **Čaňa:** Darina Szilágyiová 60, Zdenka Kravcová a Marta Bittoová 65 rokov.
- **Čierny Balog:** Anna Zemková 91 rokov.
- **Dobšiná:** Júlia Šmelková 80 rokov.
- **Hatalov:** Anna Katová 88 rokov.
- **Hostie:** Anna Benčeková 70 rokov.
- **Hrachovo:** Etela Krištofová 80 a Oľga Vozárová 70 rokov.
- **Hrušov:** Anna Sásová 45 rokov.
- **Kežmarok:** Adelaída Plattová 88 a Anna Janečková 60 rokov.
- **Košice Juh:** Štefan Hudcovič 60 rokov.

- **Košice KVP:** Mgr. Pavol Novotný 50 rokov.
- **Košice Sever:** Mária Bérešová 89, RNDr. Dana Hudáková 50 a Dominik Kočan 25 rokov.
- **Košice Stred:** Štefan Bača 75 rokov.
- **Kuzmice:** Štefan Dudič 65 rokov.
- **Lehota pod Vtáčnikom:** Jozef Gašparovič 70 rokov.
- **Lipany:** Emília Hozová 70 a Slávka Vargová 65 rokov.
- **Liptovská Teplička:** Juliana Bohunčáková 92, Mária Gigačová 91 a Františka Mezovská 85 rokov.
- **Lučatín:** Vincent Pejko 70 rokov.
- **Lučenec III.:** MUDr. Mária Vlasta Kuníková 91 rokov.
- **Martin, plk. Márie Pelcrovej:** Miloš Bujdošík 90 a Ing. Ján Vojtko, CSc. 80 rokov.
- **Medzibrod:** Ing. Anna Vaníková 70 rokov.
- **Medzilaborce:** Anna Šmigoová 90 rokov.
- **Michalovce:** Katarína Zajacová 80 a Ing. Jozef Bloščičák 70 rokov.
- **Michal'any:** Martin Tóth 35 rokov.
- **Nacina Ves:** Ľubomír Dankanin 60 rokov.
- **Novosad:** Juraj Pokrivňák 91 rokov.
- **Ostrý Grúň:** Rudolf Adamov 75 a Helena Balážová 70 rokov.
- **Parchovany:** Anna Patkaňová 94 rokov.
- **Pohorelá:** Mária Šajšová a Jozef Garec 81, Mária Maťušová 75, Mária Balážová 70, Mária Dirgová 65, Matej Huk, Jaroslav Haľák a Ing. Ján Syč 40 a Roman Kuska 30 rokov.
- **Prešov, pri ZV SR:** Ján Mika a Peter Kvašňák 65 a Mojmír Květoň 60 rokov.
- **Revúca, gen. Viesta:** Mária Cimbalistová 88, Július Stráňai 75 a Vojtech Szóke 70 rokov.
- **Rimavská Sobota 2:** Anna Zelinová 65 rokov.
- **Rožňava:** Ema Kiselová 80, Zuzana Čapová, Justina Meszermidtová, Viera Hroncová a Dušan Hronec 70 rokov.
- **Sečovce 1:** Anna Svatková 90 rokov.
- **Sečovce 2:** Anna Bajusová 90 rokov.
- **Slávkovce:** Helena Bakajsová 86 rokov.
- **Sliepkovce:** Mária Benejová 88 rokov.
- **Stará Kremnička:** Alfonz Hrmo 90, Róbert Sekereš 82, Eva Paučová 75, Renáta Šimková a Vladimír Šimko 55 rokov.
- **Strážske:** Jozef Roman 83, Ladislav Vedra 70 a Maroš Gergeľ 20 rokov.
- **Sučany:** Dominik Benca 83 a Zdenka Košútová 65 rokov.
- **Tlmače:** Jaroslav Éhn 45 rokov.
- **Trebišov 2:** Lívia Lippaiová 60 rokov.
- **Trenčín 1:** Viera Šinkovičová a Anna Šišovská 70, Oľga Suchá 60 a Roman Uhliarik 55 rokov.
- **Trenčín 2:** Júlia Polašková 93 rokov.

- **Ťahanovce Sídliisko:** Mária Župová 65 a Dalma Kováčová 60 rokov.
- **Utekáč:** Ján Vrabel 85 rokov.
- **Úbrež:** Mária Dzvoničková 86 rokov.
- **Veľaty:** Miroslav Kundrát a Ján Vaško 65 rokov.
- **Veľké Teriakovce:** Andrej Karas 70 a Iveta Špitálová 60 rokov.
- **Vráble:** Anna Miháliková 83, Alžbeta Vozařová 82, Jozef Šrank 81 a Stanislava Balážová 70 rokov.
- **Závodka nad Hronom:** Ing. Elena Margetová 65 a Katarína Malčeková 60 rokov.
- **Zvolen Centrum 1:** Ing. Ján Bočkay 80 a Bc. Dušan Hanka 60 rokov.
- **Zvolen – Zlatý Potok:** Oľga Veľká 85, Margita Janeková 90, Ing. Melánia Koledová 75 a Ján Petrínek 70 rokov.
- **Žiar nad Hronom:** František Ťakuš 98, Helena Cabániková 92, Anton Vyoral 80 a Štefan Vodnák 70 rokov.

Elena Margetová 65 a Katarína Malčeková 60 rokov.

• **Zvolen Centrum 1:** Ing. Ján Bočkay 80 a Bc. Dušan Hanka 60 rokov.

• **Zvolen – Zlatý Potok:** Oľga Veľká 85, Margita Janeková 90, Ing. Melánia Koledová 75 a Ján Petrínek 70 rokov.

• **Žiar nad Hronom:** František Ťakuš 98, Helena Cabániková 92, Anton Vyoral 80 a Štefan Vodnák 70 rokov.

Jubilantom srdečne blahoželáme.

Navždy sme sa rozlúčili

- **Banská Bystrica – Stred:** so 63-ročným Petrom Šipulom.
- **Čierny Balog:** so 61-ročným Miroslavom Giertlim.
- **Lipany:** so 73-ročnou Agátou Dujavovou.
- **Medzilaborce:** so 71-ročným Jaroslavom Rakvicom a 73-ročným Petrom Skalom.
- **Michalovce:** s 87-ročnou Helenou Kučeravcovou.
- **Nacina Ves:** s 56-ročnou Janou Piroščákovou.
- **Poltár:** so 79-ročnou Pavlínou Porubiakovou.
- **Radvaň nad Laborcom:** s 90-ročným Michalom Babinom.
- **Revúca, gen. Viesta:** so 77-ročnou Zuzanou Sýčovou.

- **Rimavská Sobota 2:** so 74-ročným Vojtechom Švantnerom.
- **Rožňava:** s 80-ročným Ladislavom Gonosom.
- **Sobrance:** s 94-ročnou Helenou Golejovou.
- **Stará Kremnička:** so 76-ročným Františkom Ďurčom, 79-ročnou Rozáliou Luptákovou a 81-ročným Štefanom Luptákom.
- **Trebišov 2:** s 98-ročným Michalom Hospodárom.
- **Trenčianske Teplice:** so 60-ročným Petrom Parnicom.
- **Vráble:** so 74-ročnou Helenou Bystrickou.

Česť ich nehynúcej pamiatke!

Odišla Mária Kendžirová

Jozef Danko, Prešov

Chorobe COVID 19 podľahla v 89. roku života Mária Kendžirová.

Po strednej škole pracovala v ONV Bardejov a neskôr v spoločenských organizáciách. Dcéra priameho účastníka odboja bola spoluautorkou tematickej Kroniky SZŽ v Prešove pod názvom Aj ženy bojovali za slobodu. Spomienky účastníčok domáceho i zahraničného odboja vychádzali aj v Bojovníku a stali sa súčasťou publikácie ObIV SZPB v Prešove V boji za slobodu, Protifašistický odboj v prešovskom regióne v rokoch 1939–1945. V najväčšej ZO v Prešove (č. 5) pracovala vo výbore a komisii pre prácu so ženami a mládežou. Besedovala na školách, pomáhala riešiť problémy priamych účastníkov odboja, vedela poradiť a ľudsky povzbudiť v ťažkých životných situáciách. So skupinou členiek SZPB na hlavnom cintoríne v Prešove udržiavala a zveľaďovala hrob 120 utýraných a zavraždených antifasistov v rokoch 1943–1944 z východného Slovenska, v tunajšom nacistickom väzení. Niektorí z nich zahynuli pri bombardovaní väzenia v decembri 1944.

V Prahe, kam sa presťahovala k dcére, sa zúčastňovala na podujatiach Slovenského inštitútu. Svoje umelecké výšivky vystavovala v Dome národnostných menšín. Jej dcéra PaedDr. Mária Černošková o svojej mamke napísala: „Bola nápaditá a kreatívna, ochotná podeliť sa so svojimi vedomosťami. Vedela nadchnúť deti aj dospelých pre dobré myšlienky a výborné projekty. V úcte ju mali aj pedagógovia v školách, lebo vedela poradiť a pomôcť.“ Je príznačné, že bola nositeľkou štátneho vyznamenania „Za obetavú prácu“.

Odišla žena, ktorá sa v práci s ľuďmi riadila princípom dôstojnosti a úcty k človeku, preto môže byť vzorom pre mnohých. Bude nám všetkým veľmi chýbať, ale bude žiť v našich srdciach a spomienkach, pretože jej prácu pre SZPB v Prešove hodnotíme s veľkou úctou a uznaním.

Česť jej svetlej a nehynúcej pamiatke.

Za Vladimírom Repčíkom

Simona Štepanovicová, tajomníčka ObIV SZPB Nové Mesto nad Váhom

Vo veku 94 rokov nás opustil plk. v. v. Ing. Vladimír Repčík. Rodák z Bošácej sa do SNP zapojil v Ružomberku, kde sa vyučil za strojného a stavebného zámočníka. Ako 18-ročný mal pod velením mjr. Miloša Vesela na starosti materiálno-technické zabezpečenie na úseku Ružomberok – Biely Potok, Liptovská Osada.

V októbri 1945 nastúpil na Vojenskú odbornú školu leteckých mechanikov v Liberci. Po jej skončení nastúpil v hodnosti rotný k 2. leteckému pluku Piešťany, potom k 1. leteckému pluku Zvolenský-Hájnik a 1. leteckému pluku Mladá. V decembri 1950 sa stal v hodnosti podporučík profesionálnym vojakom. Po absolvovaní veliteľsko-technického odboru vojenskej leteckej fakulty v Brne vykonával inžiniersko-technické funkcie u 6. stíhacieho leteckého pluku Bratislava, 30. bojového leteckého pluku Piešťany, v leteckých učilištiach Prostějov a Košice a u 3. leteckého školského pluku Trenčín. Od roku 1964 pôsobil v Leteckých opravovniach v Trenčíne, kde na konci roka 1984 skončil ako náčelník úseku riadenia akosti v hodnosti podplukovník. V rokoch 1970–1980 externe vyučoval na VŠ dopravy a spojov v Žiline.

V roku 1984 vstúpil do SZPB. Bol členom ÚR, predsedom OV v Novom Meste nad Váhom, predsedom ZO i podpredseda ObIV. Stal sa zakladajúcim členom Zväzu vojakov SR. Za účasť v národnooslobodzovacom boji, aktívnu a zodpovednú prácu bol viackrát ocenený štátnymi a rezortnými vyznamenaniami, ako aj vyznamenaniami SZPB i ZV SR a mimoriadne povýšený do hodnosti plukovník.

Jeho statočné srdce dotieklo 25. novembra 2020. Budeme si ho navždy pamätať ako človeka so srdcom na dlani, ktorý múdrosti, ľudskosti, úcte k vzdelaniu a slobode učil nielen svoje deti, ale i nás, ostatných.

Česť jeho pamiatke!

Trump: negatívny „hrdina“

Maroš Čupka

Po zániku Sovietskeho zväzu sa Spojené štáty stali kľúčovou veľmocou. Mier a stabilita, alebo naopak vojny a nestabilita v mnohých častiach sveta závisia od ich postojov a činov. Ako s touto mocou naložil bývalý americký prezident Donald Trump?

Politológ Gabriel Eštok z Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach pre Bojovníka vysvetľuje, že už s nástupom D. Trumpa sa spájali obavy. „Pre medzinárodné prostredie a jeho stabilitu je dôležitá predvídateľnosť. Trump sa pred vstupom do politiky prezentoval len neustálymi pádmí a návratmi do biznisu a účasťou na viacerých mediálnych produktoch. A ešte boli známe jeho kontroverzné výroky a prístupy.“ Hillary Clintonovú kritizoval, že spôsobila „smrť státisícov nevinných ľudí a stála

USA veľmi veľa peňazí“. Preto okrem iného sľúbil stiahnutie amerických vojakov z „nezmyselných misií“.

Trumpovu medzinárodnú politiku nemôžeme charakterizovať ako politiku zmierenia. Skôr naopak. Rozpútanie obchodnej vojny s veľmocou ako je Čína, či podpora izraelskej politiky voči Palestíne, ktorá rozduchala nové konflikty sú vážnym dôsledkom jeho nepredvídateľnej politiky. G. Eštok zdôrazňuje, že Trump „významne narušil vzťahy s tradič-

nými americkými spojencami v rôznych regiónoch, čím oslabil americkú pozíciu v svetovom systéme, aj bezpečnosť sa-

motných amerických partnerov. Politicky opustil viaceré regióny, ktoré ochotne mocensky vyplnia iné regionálne alebo svetové mocnosti.“ Príkladom je podľa neho jednostranné odstúpenie USA od jadrovej dohody s Iránom, čím mu umožnil nanovo realizovať politiku destabilizujúcu blízkovýchodný región. „Za najväčší problém môžeme označiť ukončenie rusko-americkej zmluvy o likvidácii rakiet stredného a krátkeho doletu (INF), ktorá bola dlhé roky jedným z základných kameňov medzinárodnej bezpečnosti,“ podotýka Eštok. „V otázkach, ktoré presahujú

jedno volebné obdobie, ako napríklad klimatické zmeny, vnímam jeho vládnutie ako totálne fiasko. Amerika stratila svoje výsadné postavenie a prestala byť v mnohých oblastiach lídrom. Po „pochode na Kapitol“ je značne oslabená aj pozícia USA, ako akéhosi majáka demokracie. Jedine, čo Donald Trump v medzinárodnej bezpečnosti dosiahol, boli skôr čiastkové kroky, ktoré mali priniesť najmä mediálny úspech a nie konkrétne znižovanie medzinárodného napätia. Či už ide o stretnutie s lídrom KEDR Kim Čong-unom, alebo presadenie nadviazania diplomatických vzťahov Spojených arabských emirátov s Izraelom,“ uzatvára politológ.

Donald Trump sa dozaista zapísal do svetovej histórie veľkými písmenami, ale ako ukazujú fakty, skôr negatívne, než pozitívne.

Súd proti NATO

Srbské médiá priniesli informáciu o tíme právnikov pod vedením Srdjana Aleksiča, ktorý v Belehrade žaluje NATO v mene piatich ľudí, ktorí po bombardovaní Srbska v roku 1999 ochoreli na rakovinu. Ide o vojakov a policajtov, ktorí v tom čase slúžili v Kosove. Ako kompenzáciu žiadajú 300-tisíc eur pre každého z nich. S. Aleksič tvrdí, že jeho tímu pomáha taliansky advokát Angelo Fiore Tartaglia, ktorý vraj úspešne zastupoval talianskych vojakov v rovnakej veci. Vďaka tomu má Aleksič k dispozícii 3000 strán dokumentov, vrátane verdiktov, expertných posudkov a materiálov špeciálnej talianskej vládnej komisie.

S. Aleksič svoje presvedčenie zakladá na fakte, že samotná NATO v správe zverejnenej na svojej webovej stránke v roku 2000 priznala použitie ochudobneného uránu. Počas „kampane“ v Kosove ho použila „10 metrických ton“ a počas prvej vojny v Zálive dokonca 30-násobne viac. Použitie tohto materiálu potvrdil aj Medzinárodný súdny dvor OSN v Haagu. NATO však zároveň odmieta, akékoľvek zdravotné dopady. Podľa jej štúdie ochudobnený urán nie je „vysoko rádioaktívny“ a „prakticky nepredstavuje žiadne nebezpečenstvo“. Dokazovať to majú napr. lekárske prehliadky 100 amerických vojakov, na ktorých omylom strieľali ich kolegovia v Iraku, ktoré „zatiaľ“ neodhalili žiadne poškodenie zdravia v dôsledku pôsobenia ochudobneného uránu.“

-bo-

Dobre organizovaní neonacisti

Braňo Ondruš

Nemeckí neonacisti sú dobre organizovaní a systematicky budujú svoje bojové sily. Upozorňuje na to mediálna spoločnosť Deutsche Welle (DW). Sociálne siete využívajú nielen na komunikáciu, ale aj na organizovanie akcií. Na nich dostávajú slovo špeciálne vybraní a vycvičení útočníci.

Tesne pred Vianocami zvolávali neonacisti takéto podujatie do Drážďan. Organizátori pozývali „chuligánov, nacionalistov a ultras“. Chuligáni predstavujú úderne jednotky, ktorých úlohou nie je písať stanoviská, ale preraziť policajné kordóny. A sú na to pripravovaní. Hoci bojové športy môžu pomôcť rýchlo schudnúť či vybiť agresiu, pre neonacistických chuligánov je to forma prípravy.

Neonacisti v Nemecku organizujú vlastné súťaže v bojových športoch, na ktorých si vytipujú perspektívnych bitkárov. Ponúknu im bezplatné tréningy vo fitnesscentrách, ktoré vlastnia. V nich si nielen zdokonaľujú bojové techniky, ale sú tiež pod vplyvom neonacistických ideológov. Namiesto športu sa cieľne pripravujú na politické násilnosti, útoky na ľavicové skupiny alebo menšiny, na boj proti policajtom. Oficiálne pritom ide o športovú prípravu. Hoci sa títo ľudia kedysi sústreďovali na futbalových štadiónoch, dnes to už je pre nich len príležitosť, ako sa odreagovať. Hlavným poslaním je šíriť strach násilím. Úplná kópia niekdajších nacistických jednotiek SA.

Na čo sú Proud Boys vlastne hrdí?

Sofia Prétorová

Proud Boys (Hrdí chlapi) je krajne pravicová extrémistická čisto mužská skupina pôsobiaca v USA a Kanade, ktorá sa sformovala v roku 2016. Skupina presadzuje antisemitské, misogynne, protilavicové, protiimigrantské a rasistické názory.

Názov skupiny je odvodený z piesne z Disneyho rozprávky Alladin. Príslušníci skupiny často nosia žlté-čierne tričká a červené šiltovky so sloganom Make America Great Again (Urobme Ameriku opäť veľkou). Príznačnou pre túto skupinu je ich pravidelná účasť v násilných protestoch, ktoré sú najčastejšie politicky motivované. V roku 2019 boli dokonca dvaja členovia tejto skupiny odsúdení na štyri roky väzenia za napadnutie členov hnutia Antifa.

tvom sociálnych sietí, ktoré ich účty čoskoro zablokovali.

Azda najviac však ku zviditeľneniu tejto organizácie prispel bývalý prezident USA Donald Trump počas jednej z predvolebných debát, ktorá sa konala 29. septembra 2020. Moderátor ho totiž vyzval k odsúdeniu skupín presadzujúcich bielu nadradenosť, na čo sa Trump spýtal, koho konkrétne by mal odsúdiť. Jeho protivník Joe Biden spomenul práve organizáciu Proud Boys, na

orgány činné v trestnom konaní robiť si svoju prácu.“ Trump sa 1. októbra vrátil k téme ešte raz so slovami: „Odsudzujem KKK. Odsudzujem všetkých bielych nadradencov. Odsudzujem Proud Boys. Neviem toho veľa o Proud Boys, skoro nič. Ale odsudzujem ich.“

To však, bohužiaľ, nebolo naposledy, čo o sebe táto skupina dala v roku 2020 vedieť. Príslušníci Proud Boys 12. decembra 2020 napadli historicky najstarší černošský kostol vo Washingtone D.C., z ktorého strhli ceduľu Black Lives Matter a následne ju spálili, pričom rukami ukazovali symboly bielej nadradenosti. Práve kvôli tejto výtržnosti bol zatknutý líder hnutia Henry „Enrique“ Tarrío (prekvapivo ku-

Proud Boys v akcii – Enrique Tarrío v šiltovke a slnečných okuliaroch.

foto Anthony Crider Flickr

V roku 2020 ich aktivity zahŕňali napríklad protesty proti hnutiu Black Lives Matter, či proti rozsiahlej snahe aktivistov o odstránenie sôch historických postáv spojených s útlakom a genocídou. Okrem toho sa táto skupina podieľala aj na rozširovaní konšpirácií ohľadom COVIDU-19 prostrední-

čo Trump reagoval nasledovne: „Proud Boys, ustúpte a čakajte, ale nič vám poviem, nič vám poviem, niekto musí niečo robiť s Antifou a ľavicou, pretože toto nie je problém pravice.“

O deň neskôr sa Trump vrátil k incidentu s tým, že vlastne ani nevie, kto Proud Boys sú. „Mali by ustúpiť. Nechať

bánskeho pôvodu), ktorému úradu nariadili opustiť Washington do júna, kedy sa uskutoční súd. K tomuto rozhodnutiu podstatne prispel aj fakt, že v metropole USA už očakávali demonštrácie kvôli Trumpovej prehre vo voľbách, na ktorých účasť členov Proud Boys bola viac ako pravepodobná.

Reprezentatívna a pôsobivá publikácia

Martin Krno

Pod knihou s podtitulom *Sprievodca múzea si človek predstavuje brožúru so základnými informáciami, fotografiami najzaujímavejších artefaktov a plánikom objektu, ktorú si prakticky vsunie do vrecka. Pre publikáciu Stála expozícia múzea holokaustu, ktorú vydalo Slovenské národné múzeum – Múzeum židovskej kultúry, sa to však rozhodne nedá povedať.*

Ide o reprezentatívne knižné dielo – po obsahovej i grafickej stránke. Uvádza sa v ňom široký okruh autorov, ale hlavnú zásluhu na jeho zostavení má iste Pavol Mešťan. Ako zakladajúci riaditeľ MŽK inicioval vznik tejto stálej expozície v identickom prostredí pri kasárňach v Seredi. Akoby zázrakom sa tu totiž zachovalo päť barakov z pôvodného koncentračného tábora.

Ludácky variant tzv. konečného riešenia

V roku 2016 boli slávnostne sprístupnené baraky číslo 1, 4 a 5, neskôr k nim pribudla „trojka“ a vlni v lete „dvojka“, čo profesor Mešťan nepochybné považoval ako úspešné vyústenie svojho dlhodobého pôsobenia na čele tejto kultúrnej inštitúcie.

Takmer 300-stranová publikácia s množstvom historických i súčasných fotografií a oskenovaných dokumentov približuje čitateľom a po jej prelistovaní nepochybné aj potenciálnym návštevníkom múzea ľudácky variant konečného riešenia tzv. židovskej otázky, ktorý bol v konečných dôsledkoch rovnako drastický ako ten nacistický. Akurát sa pri tom predstaviteľia slovenského štátu ohánali frá-

zami o obrane záujmov kresťanského národa.

Zo Serede v roku 1942 a potom od septembra 1944 až do naplnenia oslobodeneckej misie Červenej armády odchádzali transporty tisícok Židov do Auschwitzu, Sobiboru a ďalších vraždiacich fabriek na okupovaných územiach Poľ-

ska i do Nemecka. Iba zlomok z nich sa dožilo konca vojny. Tábor sa síce na krátke obdobie stal pre mnohé rodiny nanúteným „domovom“ a pracoviskom, to však neznamená, že sa v jeho útrobách, osobitne v druhej fáze existencie, nestal dejiskom surového zaobchádzania s väzňami, hrubého ponižovania ľudskej dôstojnosti aj vražd.

Dojímavé sú autentické exponáty

Kniha prináša prehľad o myšlienkovom zameraní jednotlivých barakov,

menej známe fakty o ostatných strediskách nútených prác na Slovensku, najmä v Novákoch a vo Vyhniach, ako aj o perzekúciách židovského obyvateľstva na území obsadenom horthyovským Maďarskom, kde od marca 1944 sústredovali židovské obyvateľstvo v getách jednotlivých miest a následne vyvážali v ústrety smrti do Auschwitzu. Nezabúda sa však ani na židovských mládenčov, ktorí bojovali v partizánskych jednotkách proti nemeckým nacistom a ich ľudáckym prísluhočom.

Publikácia zobrazuje aj oddelenia expozície venované výrobným dielňam, ubikácii či škole v sereďskom tábore inštalovaným podľa zachovaných fotografií. Dojímavé sú najmä autentické exponáty, hoci detské topánky a hračky, ktoré sa múzeu podarilo zohnať. Príťažlivou formou zaznamenáva tiež zaujímavé príbehy tých, ktorým sa podarilo prežiť útrapy vojny a väznenia.

Autori knihy sa určite spolu s pracovníkmi stálej expozície tešia na to, keď budú môcť múzeum opäť otvoriť verejnosti, osobitne mládeži. Veď návšteva bývalého koncentračného tábora v Seredi sa stala pre žiakov škôl zo západného i stredného Slovenska mimoriadne presvedčivou súčasťou vyučovania o najnovších dejinách nášho národa.

Lekárska poradňa

Na vaše otázky odpovedá košický lekár MUDr. Ahmad Gharaibeh, PhD, MPH

Dobrý deň, aký želatínový hydrolyzát by ste odporučili pre seniora, ktorý už trpí artrózou v kĺboch (2. stupeň)? Teraz beriem Colafit (čistý kolagén). Narazil som však na informácie, že by mal obsahovať aspoň tri typy kolagénu. Ďakujem za odpoveď.

František, Žilina

Kolagén je bielkovina nerozpustná vo vode. Je základným stavebným prvkom podporných tkanív. Spája bunky a formuje tkanivá, čím nadobúdajú určitú formu (štruktúru). Okrem iného zabezpečuje integritu svalov, kostí a kĺbov, teda je nenahraditeľným pre ich správnu funkciu. Tvorí až 40 % kĺbovej hmoty.

Kolagén ako doplnok stravy podporuje regeneráciu a sceľovanie kĺbovej chrupavky, posilňuje kĺbové puzdro čím celkovo kĺb spevňuje. Dostatok kolagénu zlepšuje pohyblivosť kĺbov. Nedostatok kolagénu naopak môže spôsobiť problémy pohybového aparátu a neskôr vznik artrózy.

Na našom trhu máte k dispozícii viacero druhov ako LR LIFETAKT Aloe Vera Drinking Gel, Femamin Kollagenplus, Nutrend Flexit Gelacoll, arthoro Basis plus, Nutrend Flexit Gelacoll a iné.

Mojim pacientom dávam Piascledine a odporúčam im plazmu bohatú na krvné doštičky u nás v združenej tkanivovej Banke UNLP x3 intraartikulárne každý týždeň jednu injekciu.

Takáto liečba by Vám mohla pomôcť, vzhľadom na to, že máte artrózu druhého stupňa.

pomôcky: KRAN, YA, NASO, TOKA AIRAN	pevnina obkolesená vodou	dozvie-me sa	česká predložka	atmosféra (skr.)	ázijské kyslé mlieko	majiteľ ranča	označ ciachou	opytovacie zámeno	tvrdé cukriky	3. časť tajničky	uved' do správneho stavu
ozvena					oddelenie v nemocnici			žeriav, po nemecky			
1. časť tajničky								dámsky klobúčik			
chem. zn. titínu			neužitočne strácaj kanón					zákop			
červený, po anglicky				sedel (detsky)				prelamuješ			
osudové znamenie				neslieď					španielsky časopis		
zvelebuje					zanecháš				neodoberaj		
						patriaci Rumunovi					
						osiatie					
	citoslavce hlasu kvočky	metropola Nórska					každé, po nemecky				mäkká hudobná stupnica
EČV Krupiny			meno Ovídia				šlahám				
			MPZ Egypta				kód angličtiny				
2. časť tajničky								pretože			
obyvateľ ostrova								orol, po česky			

Správne vylúštenie tajničky z č. 25–26/2020 znie: *Únava je najlepší vankúš.* Knihu posielame Ivanovi Pasternákovi z Bratislavy.

Vylúštenie tajničky posielajte na adresu: Redakcia Bojovník, Štúrova 8, 815 72 Bratislava, alebo na e-mail: bojovník@szipb.sk.

ZRNKÁ HUMORU

Dedko s babkou si kúpili výživný omladzujúci krém. Večer ho zjedli a šli spať. V noci babka vyskočí a beží na toaletu. Dedko zostal v posteli a hovorí si: Ten krém je skutočne omladzujúci. Babka vyskočila ako osemnásťročná a ja som sa posral ako polročný...

* * *

Včera som si v lekární kúpila čaj na upokojenie nervov. No, čo vám poviem. Do vývrtky ma vytočila jeho chuť a ešte viac vôňa.

* * *

Keby dala vláda vakcínu proti kovidu do piva, do mesiaca by bola zaočkovaná takmer celá republika.

* * *

Vo vrečku starej vetrovky som našiel 100 eur. Strašne ma to potešilo. A to brigádujem v šatni zatiaľ len prvý deň.

* * *

Štatistiky zaznamenali za včerašok nový rekord. Na Slovensku pribudlo za jediný deň takmer 10-tisíc triezvych. A krčmy zostávajú zatvorené...

* * *

Anča vraví Lacovi: Lacko, tá sliepka je nejaká smutná, ani behať po dvore sa jej dáko nechce. Nemám ju zarezať? A myslíš si, že ju to rozveselí?

* * *

Príde Dežo do obchodu a pýta sa: Máte vajcia? Nie, odpovedá predavačka, my tu vajcia nedržíme. A Dežo na to: Ale veď ja nechcem, aby ste mi ich podržali, ale aby ste mi ich predali.

* * *

Stará ľudová múdrosť hovorí: Keď pijete, musíte vedieť, koľko vydržíte. Inak by sa vám mohlo stať, že vypijete menej.